

АНАЛИЗА

Интегриран пристап кон унапредување на условите за неформалните собирачи на отпад од пакување



ИНТЕГРИРАН ПРИСТАП КОН УНАПРЕДУВАЊЕ НА УСЛОВИТЕ ЗА
НЕФОРМАЛНИТЕ СОБИРАЧИ НА ОТПАД ОД ПАКУВАЊЕ



Истражувањето и
анализата ја спроведе:



Асоцијација Иницијатива за Социјална Промени – ИнСоК

Уредник и одговорен:

Надир Реџеџи – Координатор на проектот “ИНТЕГРИРАН ПРИСТАП КОН УНАПРЕДУВАЊЕ НА УСЛОВИТЕ ЗА
НЕФОРМАЛНИТЕ СОБИРАЧИ НА ОТПАД ОД ПАКУВАЊЕ”

Милица Илиеска – Обработка на теренски податоци на SPSS и анализа и интерпретација на податоци

Илинденска 23/5, Гостивар

Е-маил: insoc@insoc.org.mk

Веб страна: www.insoc.org.mk

„Содржината на оваа публикација е единствена одговорност на Асоцијација Иницијатива за социјална промена ИнСоК и на ниту еден начин не може да се смета дека ги одразува гледиштата на владата на Република Северна Македонија или Министерството за екологија и посторно планирање“.

I. ВОВЕД	3
1.1. Краток преглед на целта на истражувањето.....	3
1.2. Важноста на истражувањето за решавање на проблемот со неформалното собирање отпад во Република Северна Македонија	3
1.3. Истражувачки прашања и цели.....	4
II. МЕТОДОЛОГИЈА.....	5
2.1. Опис на дизајнот на истражувањето и користените методи	5
2.2. Големина на примерокот и критериуми за избор	5
2.3. Алатки и процедури за собирање податоци	7
III. РЕЗУЛТАТИ	8
3.1. Број на анкетирани неформални собирачи по општини и плански региони	8
3.2. Преглед на процентот на постојани и повремени собирачи	9
3.3. Возраст, пол, етничка и образовна структура на собирачите	9
3.4. Демографски карактеристики на собирачите.....	9
3.5. Причини зошто се неформални собирачи на отпад од пакување	10
3.6. Идентификување на главните фактори кои ги наведуваат поединците да станат неформални собирачи на отпад од пакување	11
3.7. Мотиватори за формално вработување на неформалните собирачи	12
3.8. Перцепција за соработка и очекувања на неформалните собирачи за транзиција кон формално вработување	14
3.9. Оперативност и продуктивност на неформалните собирачи на отпад.....	16
3.10. Перцепции на локалните власти за неформалните собирачи	16
3.11. Можности и волја на јавните комунални претпријатија да ги интегрираат неформалните собирачи	17
3.12. Анализа на Законот за управување со отпад и отпад од пакување	19
IV. ДИСКУСИЈА.....	21
4.1. Интерпретација на наодите во однос на прашањата и целите на истражувањето	21
4.2. Импликации од наодите за политиките и практиките за управување со отпад	24
4.3. Ограничувања на студијата	25
4.4. Предлози за понатамошно истражување	26
V. ЗАКЛУЧОК	27
5.1. Резиме на клучните наоди	27
5.2. Предлог мерки и активности за олеснување на транзицијата на неформалните собирачи во формалниот бизнис сектор	27
5.3. Значењето на истражувањето во промовирањето на правата за вработување и социјалната вклученост на неформалните собирачи на отпад во Република Македонија.....	29
5.4. Клучни аспекти на истражувањето.....	29
АНЕКС.....	30

I. ВОВЕД

1.1. Краток преглед на целта на истражувањето

Во контекст на глобалните предизвици поврзани со климатските промени, енергетската криза и ограничените природни ресурси, неформалното собирање на отпад се јавува како значајно прашање во многу земји, вклучително и во Република Северна Македонија. Овој феномен е тесно поврзан со економскиот развој, кој традиционално се темели на експлоатација на природните ресурси. Во одговор на овие предизвици, се имплементираат глобални иницијативи за рационализација и трансформација на индустриите и економиите преку воведување на политики на Зелена Агенда.

Во рамките на Република Северна Македонија, неформалните собирачи на отпад се идентификуваат како клучни актери во имплементацијата на политиките на Зелена Агенда. Овие политики се интегрален дел од евро-интеграциските процеси и тековното усогласување на домашната легислатива со стандардите на Европската Унија. Иако неформална, оваа дејност е присутна во националната економија повеќе од пет децении. Согласно глобалните мерки и политики на Зелената Агенда, овие индивидуи де факто функционираат како неформални Зелени Агенти во општеството. Сепак, нивниот придонес кон одржливоста на природата и јавната хигиена останува недоволно признаен и вреднуван од релевантните општествени чинители и институции. Моментално, неформалните собирачи не се формално интегрирани во јавните претпријатија или други системи за управување со отпад, што резултира со нивно изложување на неповолни и потенцијално опасни работни услови, како и зголемен ризик од експлоатација и дискриминација.

Примарната цел на ова истражување е да се обезбеди сеопфатна анализа на обемот и природата на неформалното собирање на отпад од пакување во Република Северна Македонија. Дополнително, студијата има за цел да идентификува потенцијални механизми за интеграција на неформалните собирачи во формалните системи за собирање и управување со отпад. Специфичните цели на истражувањето вклучуваат:

- Квантификација на бројот на неформални собирачи по плански региони во Република Северна Македонија, преку спроведување на истражување во селектирани урбани центри, вклучувајќи ги Скопје, Штип, Велес, Струмица, Охрид, Битола, Прилеп, Тетово, Кавадарци и Куманово.
- Детерминирање на демографските карактеристики на собирачите, вклучувајќи возраст, пол, етничка припадност и образовно ниво.
- Идентификација на каузалните фактори кои придонесуваат за вклучување во неформалното собирање на отпад од пакување.
- Утврдување на потенцијални стимулативни мерки за формално вработување на овие индивидуи како "Зелени Агенти".
- Евалуација на перцепцијата на различни општествени актери (економски и институционални) во однос на активностите на неформалните собирачи на отпад од пакување.
- Проценка на капацитетите и подготвеноста на јавните комунални претпријатија (ЈКП) во таргетираните градови за интеграција на неформалните собирачи во нивните организациски структури.
- Формулирање на препораки и предлог-мерки во рамките на постоечката правна рамка, со цел олеснување на транзицијата на неформалните собирачи во формалниот сектор, обезбедувајќи им пристап до права од работен однос, здравствена заштита и социјално осигурување.

Истражувањето опфати примерок од 500 испитаници, што овозможува висок степен на статистичка значајност и репрезентативност на добиените податоци. Преку остварувањето на овие цели, се очекува истражувањето да даде значаен придонес кон развојот на политики и практики за вработување и социо-економска инклузија на неформалните собирачи на отпад од пакување во Република Северна Македонија.

1.2. Важноста на истражувањето за решавање на проблемот со неформалното собирање отпад во Република Северна Македонија

Управувањето со отпадот од пакување во Република Северна Македонија претставува комплексен и долгорочен предизвик со повеќедимензионални импликации. Овој проблем има директно влијание врз јавното здравје, безбедноста на граѓаните и еколошкиот интегритет, истовремено доведувајќи до неефикасно искористување на вредни природни ресурси. Во овој контекст, спроведеното истражување има особена релевантност поради својот фокус на неформалните собирачи на отпад од пакување, обезбедувајќи суштински податоци за нивните карактеристики, мотивации и перцепции, како и предлагајќи стратегии за нивна интеграција во формалните системи за управување со отпад.

Примарниот придонес на истражувањето се огледа во неколку клучни аспекти:

1. Емпириска анализа на неформалниот сектор: Истражувањето обезбедува детални теренски податоци за демографијата на неформалните собирачи на отпад од пакување во различни урбани средини. Базирано на примерок од 500 испитаници, оваа студија овозможува сеопфатен увид во географската дистрибуција, демографските карактеристики и мотивациските фактори кои ги поттикнуваат индивидуите кон ангажман во неформалниот сектор. Ваквата емпириска база е круцијална за формулирање на информирани политики и целни интервенции.
2. Идентификација на стимулативни мерки: Истражувањето ги елаборира потенцијалните мотивациски механизми кои би можеле да ја поттикнат транзицијата на неформалните собирачи кон формално вработување. Оваа анализа нуди вредни сознанија за видовите на стимулации кои би биле најефективни во охрабрувањето на неформалните собирачи да се интегрираат во официјалните системи за управување со отпад. Транзицијата кон формалниот сектор би резултирала со значителни бенефиции за работниците, вклучувајќи подобро работни услови, социјална заштита и можности за професионален развој.

3. Анализа на институционалните перцепции: Студијата ги испитува ставовите на локалните институции и јавни комунални претпријатија кон неформалните собирачи на отпад. Овој аспект е од суштинско значење за евалуација на потенцијалот за синергија помеѓу неформалниот сектор и официјалните институции задолжени за управување со отпад. Идентификацијата на овие перцепции овозможува развој на стратегии за подобрување на ефикасноста во процесите на собирање, управување и рециклирање на отпад, преку оптимална интеграција на капацитетите на неформалните собирачи.
4. Формулација на правни и политички препораки: Базирано на собраните податоци и анализи, истражувањето предлага сет на мерки и активности кои можат да се имплементираат во рамките на постоечката легислатива. Овие препораки се насочени кон олеснување на транзицијата на неформалните собирачи во формалниот сектор, притоа земајќи ги предвид специфичностите на македонскиот контекст и предизвиците во сферата на управување со отпад.

Свкупно, ова истражување претставува значаен придонес кон адресирањето на проблематиката на неформалното собирање на отпад од пакување во Република Северна Македонија. Преку обезбедување на детална анализа на карактеристиките, мотивациите и перцепциите на неформалните собирачи, како и преку формулирање на конкретни препораки за нивна интеграција во формалните системи, оваа студија има потенцијал да информира и насочи развојот на поефикасни политики и интервенции во доменот на управување со отпад од пакување во земјата.

1.3. Истражувачки прашања и цели

Истражувачките прашања и цели претставуваат клучни компоненти во методолошката структура на ова истражување, обезбедувајќи систематски пристап кон анализата на неформалното собирање на отпад од пакување во Република Северна Македонија. Овие елементи служат како основа за генерирање на релевантни сознанија и формулирање на препораки, земајќи ги предвид перспективите на неформалните собирачи и релевантните општествени актери во секторот.

Истражувачките прашања се прецизно формулирани за да обезбедат јасно разбирање на обемот и природата на феноменот на неформално собирање на отпад од пакување во националниот контекст. Базирано на примерок од 500 испитаници, овие прашања се фокусираат на следните аспекти:

- Квантификација на неформалните собирачи: Утврдување на точниот број на индивидуи ангажирани во неформално собирање на отпад од пакување.
- Демографска анализа: Идентификација на клучните демографски карактеристики на неформалните собирачи, вклучувајќи возраст, пол, етничка припадност и образовно ниво.
- Мотивациски фактори: Испитување на причините кои ги поттикнуваат индивидуите да се ангажираат во неформалното собирање на отпад.
- Оперативни предизвици и ризици: Анализа на тешкотиите и потенцијалните опасности со кои се соочуваат неформалните собирачи во текот на нивната работа.
- Перцепции за постоечките системи: Евалуација на ставовите на неформалните собирачи кон формалните механизми за управување со отпад од пакување.

Овие прашања се дизајнирани да генерираат емпириски податоци кои ќе послужат како основа за информирано креирање на јавни политики и интервенции во доменот на управување со отпад од пакување.

Истражувачките цели, пак, ја дефинираат специфичната насока и очекуваните резултати на студијата. Овие цели се формулирани со намера да го водат истражувањето кон неговата крајна цел - развој на стратегии за интеграција на неформалните собирачи во формалните системи за управување со отпад во Република Северна Македонија. Клучните цели вклучуваат:

- Идентификација на стимулативни мерки: Утврдување на потенцијални мотиватори кои би ја поттикнале транзицијата на неформалните собирачи кон формално вработување.
- Анализа на институционални перцепции: Испитување на ставовите на релевантните институции и актери кон неформалните собирачи на отпад од пакување.
- Формулација на препораки: Развој на конкретни мерки и активности во рамките на постоечката легислатива за олеснување на интеграцијата на неформалните собирачи во формалниот сектор.
- Евалуација на капацитети: Проценка на подготвеноста и потенцијалот на јавните комунални претпријатија за инкорпорирање на неформалните собирачи во нивните структури.
- Анализа на правната рамка: Идентификација на можности за адаптација на постоечката регулатива со цел олеснување на формализацијата на неформалните собирачи.

Синергијата помеѓу истражувачките прашања и цели обезбедува кохерентна логичка рамка за анализа на феноменот на неформално собирање на отпад од пакување во Република Северна Македонија. Овој пристап овозможува генерирање на релевантни податоци кои можат директно да информираат процеси на креирање политики и имплементација на практични решенија на терен. Фокусирањето на специфични аспекти преку овие прашања и цели обезбедува продукција на контекстуално релевантни сознанија и препораки, земајќи ги предвид уникатните предизвици во сферата на управување со отпад од пакување во националниот контекст.

II. МЕТОДОЛОГИЈА

2.1. Опис на дизајнот на истражувањето и користените методи

Методолошкиот пристап на ова истражување е внимателно конципиран во согласност со специфичните барања утврдени во договорот за спроведување на студијата. Примарниот фокус на методологијата е насочен кон анализа на перцепциите и ставовите на неформалните собирачи на отпад од пакување, со цел адресирање на централното истражувачко прашање. Оваа методолошка рамка е интегрален дел од пошироката стратегија за формализација на активностите на индивидуите ангажирани во собирање на отпад од пакување. Развојот на методологијата е реализиран преку структурирана работилница, под водство на стручен фацилитатор и истражувачкиот тим.

Централното истражувачко прашање на студијата гласи:

"Кои мерки и активности се неопходни за оптимално искористување на постоечката законска рамка со цел олеснување на транзицијата на неформалните собирачи на отпад од пакување кон формалниот деловен сектор?"

Ова прашање е особено релевантно во контекст на политиката на "транзиција", која имплицира процес што бара внимателно планирани интервенции за минимизирање на потенцијалните негативни социо-економски импликации врз целните групи.

Истражувањето применува методологија базирана на директен контакт "лице в лице" за собирање на податоци. Оваа техника е избрана поради нејзината ефективност во обезбедување на детални и нијансирани информации. Примерокот од 500 испитаници е вклучен во студијата преку лични интервјуа, што овозможува не само собирање на вербални одговори, туку и опсервација на невербалното однесување на учесниците. Овој пристап обезбедува подлабоко разбирање на ставовите и искуствата на неформалните собирачи.

Истражувањето има за цел да обезбеди сеопфатна проценка на следните аспекти:

1. Анализа на законската рамка: Евалуација на постоечките законски и подзаконски акти кои се релевантни за процесот на трансформација на неформалното собирање на отпад од пакување.
2. Идентификација на системски решенија: Утврдување на потенцијални механизми за долгорочно и одржливо адресирање на проблематиката на неформалното собирање на отпад.
3. Формулација на препораки: Развој на конкретни предлози за методи и активности насочени кон имплементација на идентификуваните решенија.

Овој методолошки пристап овозможува генерирање на емпириски податоци кои ќе послужат како основа за информирано креирање на политики и стратегии за интеграција на неформалните собирачи во формалните економски структури. Преку комбинација на квалитативни и квантитативни методи, истражувањето цели да обезбеди сеопфатен увид во комплексноста на проблематиката, земајќи ги предвид како легалните аспекти, така и социо-економските импликации на потенцијалните интервенции.

Оваа методологија е дизајнирана да обезбеди робусна емпириска основа за формулирање на ефективни и контекстуално соодветни стратегии за транзиција на неформалните собирачи кон формалниот сектор, притоа минимизирајќи ги потенцијалните негативни последици врз оваа ранлива група.

2.2. Големина на примерокот и критериуми за избор

Истражувањето е фокусирано на специфична целна група - неформалните собирачи на отпад од пакување во Република Северна Македонија. Според претходни неофицијални проценки, оваа популација брои меѓу 3000 и 7000 индивидуи. Од кои половина се редовни собирачи. Нивниот работен ден изнесува меѓу 8 и 12 часа. Клучни карактеристики на оваа група вклучуваат:

- Социо-економски статус: Претежно се работи за економски и социјално маргинализирани индивидуи.
- Етничка припадност: Значителен дел од оваа популација припаѓа на ромската заедница.

Земајќи ги предвид овие специфичности, истражувањето е стратешки дизајнирано да опфати Единици на Локална Самоуправа (ЕЛС) кои ги исполнуваат следните критериуми:

- Генерираат поголеми количини на отпад.
- Имаат значителна концентрација на ромска популација.

Базирано на овие критериуми и земајќи ги предвид планските региони и демографските карактеристики, избрани се следните локации: Штип, Велес, Струмица, Охрид, Битола, Прилеп, Тетово, Кавадарци, Куманово и главниот град Скопје.

Методологијата на примерокот е структурирана на следниот начин:

- Големина на примерок изнесува 500 испитаници и истиот обезбедува поголема статистичка значајност и репрезентативност на податоците.
- Стратификација: Примерокот е стратификуван, односно поделен во подгрупи според специфични карактеристики на испитаниците. Ова вклучува:
 - Родова дистрибуција: Посебни пресметки за мажи и жени по општини.
 - Географска дистрибуција: Пропорционална застапеност на испитаници од различни општини.

- Репрезентативност: Со 500 испитаници, примерокот сега опфаќа приближно 16-25% од проценатата вкупна популација на неформални собирачи на отпад, што обезбедува висок степен на аналитичка веродостојност и релевантност на добиените резултати.
- Дополнителни испитаници: Покрај неформалните собирачи, истражувањето вклучува и:
 - o 9 претставници на Единици на Локална Самоуправа (ЕЛС)
 - o 9 претставници на Јавни комунални претпријатија (ЈКП)

Методологијата на собирање податоци вклучува:

- Директно анкетање: Примена на квантитативен метод за идентификација на обрасци според различни карактеристики, во согласност со целите на истражувањето.
- Лице в лице интервјуа: Овој пристап овозможува подлабок увид во ставовите и искуствата на испитаниците, како и опсервација на невербални индикатори.

Оваа методолошка рамка, со зголемиот примерок од 500 испитаници, обезбедува робусна основа за анализа на феноменот на неформално собирање на отпад од пакување. Зголемената големина на примерокот дополнително ја подобрува статистичката значајност на наодите, овозможувајќи поконкретни и веродостојни заклучоци и препораки. Стратификацијата на примерокот осигурува дека различните подгрупи во рамките на целната популација се адекватно застапени, што придонесува за сеопфатноста на анализата.

Табелата бр.1 ја прикажува дистрибуцијата на анкетираниите собирачи по градови/плански региони:

		Машки	Женски	Вкупно	Опфат од вкупниот број на жители во општината %	Вкупен број на членови во семејствата / домаќинствата на акетираните (VAR00007)	% на потенцијални собирачи на отпад од пакување во семејството	Вкупно претпоставен број на лица кои се занимаваат со собирање на отпад од пакување
	1	2	3	4	5	6	7 = 5 * 6	9 = 7 * 0,58*100
Скопски	Скопје	163	160	323	0,00020	323	0,061919%	4752
Источен регион	Штип	9	15	24	0,00011	24	0,458331%	353
Вардарски регион	Велес	3	3	6	0,00002	6	0,266666%	88
	Кавадарци	5	0	5	0,00001	5	0,279999%	74
Југоисточен регион	Струмица	14	12	26	0,00001	26	0,046154%	382
Југозападен регион	Охрид	12	17	29	0,00001	29	0,048276%	427
Пелагониски регион	Битола	14	14	28	0,00002	28	0,053571%	412
	Прилеп	13	13	26	0,00001	26	0,053846%	382
Полошки регион	Тетово	6	6	12	0,00001	12	0,116667%	177
Североисточен регион	Куманово	12	9	21	0,00002	21	0,085714%	309
	Вкупно:	251	249	500	0,00004	506	1,47114%	7356

Табела 1. Дистрибуцијата на анкетираниите собирачи по плански региони и општини

Табелата бр.1 дава податоци, кои може да се искористат од институциите за идентификување на планскиот регион и општините во кои треба да се зголеми свесноста за проблемот со неформалното собирање на отпад од пакување, и каде е можно и потребно да се имплементираат посебни програми за решавање на проблемот со лицата кои собираат отпад од пакување.

2.3. Алатки и процедури за собирање податоци

Методологијата за собирање на податоци во ова истражување се базира на три различни, но меѓусебно поврзани инструменти, дизајнирани за да обезбедат сеопфатен увид во проблематиката на неформалното собирање на отпад од пакување. Овие инструменти се прилагодени за различните целни групи и се состојат од:

1. Прашалник за неформални собирачи на отпад од пакување:
 - Содржи 42 прашања
 - Цел: Собирање на квантитативни податоци за: а) Демографски карактеристики на собирачите б) Мотивации за нивната работа в) Перцепции за постоечките системи за управување со отпад
2. Прашалник за единици на локална самоуправа (ЕЛС):
 - Содржи 7 прашања
 - Цел: Прибирање на квантитативни и квалитативни податоци за: а) Политики поврзани со управување на отпад од пакување б) Практики во управувањето со отпад в) Ставови кон формализација на неформалните собирачи
3. Прашалник за јавни комунални претпријатија (ЈКП):
 - Содржи 10 прашања
 - Цел: Собирање на квантитативни и квалитативни податоци за: а) Политики за управување со отпад од пакување б) Оперативни практики в) Ставови кон интеграција на неформалните собирачи

Методолошки карактеристики:

1. Дизајн на прашалници:
 - Базирани на преглед на релевантна литература
 - Инкорпорирани стручни мислења на експерти во областа на управување со отпад
 - Претходно тествани за јасност, разбирливост и сеопфатност
2. Селекција на испитаници:
 - Комбинација на таргетиран и случаен избор во дефинираните локации
 - Вкупен примерок: а) Неформални собирачи на отпад: 500 б) Претставници на ЕЛС: 9 в) Претставници на ЈКП: 9
3. Етички принципи:
 - Информирана согласност од сите учесници
 - Обезбедување на доверливост и анонимност
 - Заштита на приватноста согласно важечките регулативи
4. Репрезентативност на примерокот:
 - Базиран на официјалниот попис од 2021 година
 - Вкупна ромска популација во РСМ: 46,433 (2.53% од вкупното население)
 - Географска дистрибуција: Фокус на општини со значителна ромска популација
5. Аналитички пристап:
 - Вкрстена анализа на ставови меѓу различните целни групи
 - Споредбена анализа според регионална и локациска дистрибуција
 - Корелациона анализа меѓу законската рамка и практичното делување на главните актери

Оваа методолошка рамка, со зголемениот примерок од 500 испитаници, обезбедува робусна основа за сеопфатна анализа на феноменот на неформално собирање на отпад од пакување. Комбинацијата на квантитативни и квалитативни податоци од различни извори овозможува триангулација на наодите, што придонесува за поголема валидност и релијабилност на резултатите. Зголемената големина на примерокот дополнително ја подобрува статистичката значајност на наодите, овозможувајќи поконкретни и веродостојни заклучоци и препораки.

Овој методолошки пристап обезбедува сеопфатен увид во комплексноста на проблематиката, земајќи ги предвид перспективите на сите релевантни чинители, што е клучно за формулирање на ефективни и контекстуално соодветни стратегии за транзиција на неформалните собирачи кон формалниот сектор.

III. РЕЗУЛТАТИ

Сумираните резултати од анкетата се приложени како Анекс на оваа студија. Секое прашање и добиени одговори се прикажани во табели додека дел од клучните прашања и одговори се прикажани во овој дел од анализата.

3.1. Број на анкетирани неформални собирачи по општини и плански региони

Општина	пол	АНКЕТИРАНИ		
		бр	бр	%
Скопје	Машки	163	323	33%
	Женски	160		32%
Штип	Машки	9	24	2%
	Женски	15		3%
Велес	Машки	3	6	1%
	Женски	3		1%
Кавадарци	Машки	5	5	1%
	Женски	0		0%
Струмица	Машки	14	26	3%
	Женски	12		2%
Охрид	Машки	12	29	2%
	Женски	17		3%
Битола	Машки	14	28	3%
	Женски	14		3%
Прилеп	Машки	13	26	3%
	Женски	13		3%
Тетово	Машки	6	12	1%
	Женски	6		1%
Куманово	Машки	9	21	2%
	Женски	12		2%
Вкупно:		500	500	100%



Табелата бр.2 го прикажува бројот и нивниот процент на ниво на целиот примерок на анкетирани неформални собирачи на отпад од пакување во Република Северна Македонија. Најголем број на неформални собирачи на отпад од пакување се наоѓаат во општина Шуте Оризари во Скопје со 64%, додека во сите други општини процентот се движи меѓу 5% - 6%. Најмал број на неформални собирачи на отпадоци е во општина Аеродром во Скопје, со само еден анкетирани.

Од оваа табела можеме да забележиме дека најголем број на неформални собирачи на отпад од пакување се наоѓаат во градовите во источниот дел на земјата (Скопје, Струмица, Штип), како и во Охрид, Битола и Прилеп на југот. Ова е поради големата концентрација на население во овие градови кое последователно креира можности неформалното собирање на отпадоци да биде начин за заработка.



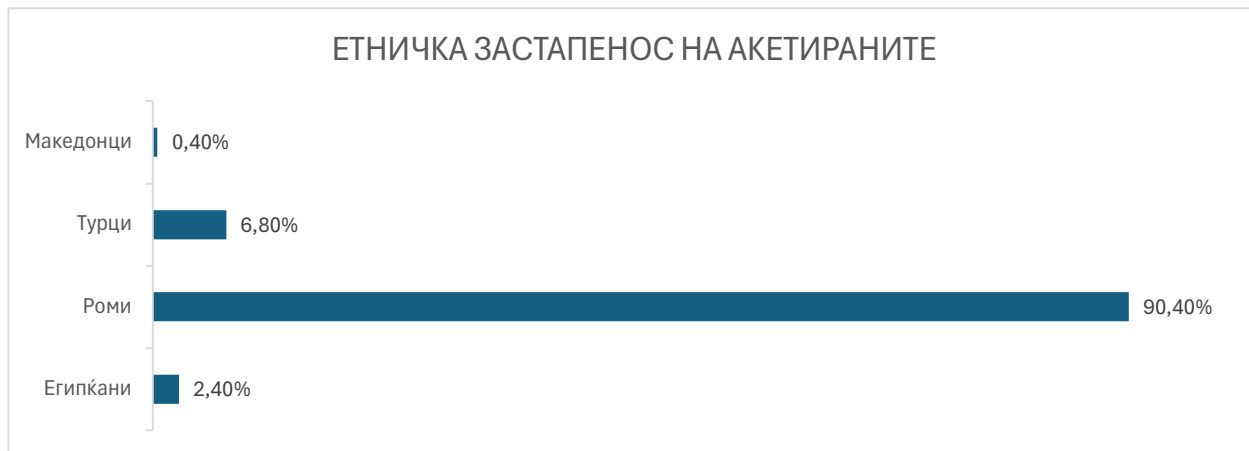
3.2. Преглед на процентот на постојани и повремени собирачи

Од вкупниот број на анкетирани лица, 83 проценти се постојани собирачи на отпад од пакување, додека останатите 17 проценти се повремени собирачи на отпад од пакување, односно собираат само преку викенд или после работно време.

3.3. Возраст, пол, етничка и образовна структура на собирачите

Просечната возраст на вкупниот број на анкетирани изнесува 40 години. Најмладиот собирач има 16 години додека најстариот е на 70 годишна возраст. Во проценти, најмногу собирачи се на возраст меѓу 26 и 40 години (40%).

- Според пол, истражувањето на терен анкетираше 251 мажи и 249 жени. Ова укажува дека и двата пола се подеднакво ангажирани во собирањето на отпад.
- Врз основа на стратификационата шема за избор на примерокот од 500 анкетирани и процентот помеѓу бројот на членови на



Графикон бр.4. Етничка застапеност на анкетираниите

семејството во однос на бројот на лица од нив кои се занимаваат со собирање на отпад од пакување проценките покажуваат дека во Република Северна Македонија има приближно околу 2709 лица кои собираат отпад, од кои околу 1100 лица се во градот Скопје (Шуто Оризари).

- Вкупниот број на членови на семејствата на анкетираниите учесници изнесува 1306 лица од кои 630 од нив собираат отпад од пакување. Во просек едно семејство брои 4.3 лица.

Следната табела ја прикажува етничката припадност на анкетираниите собирачи на отпад од пакување, според која е очигледно дека ромската популација во Република Северна Македонија е доминантна работна сила во неформалното собирање на отпад.

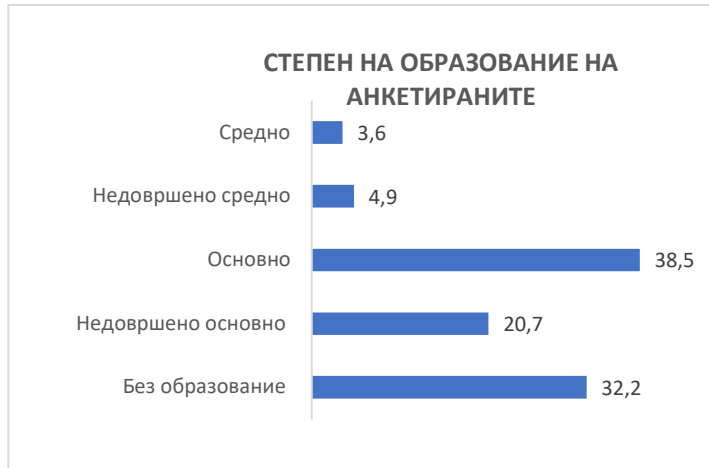
- Графиконот бр. 5 во однос на образовната структура на анкетираниите собирачи на отпад од пакување покажува дека 53% проценти од анкетираниите се без основно образование, додека 38.5% имаат завршено основно образование и само 4% имаат завршено средно образование.

3.4 Демографски карактеристики на собирачите

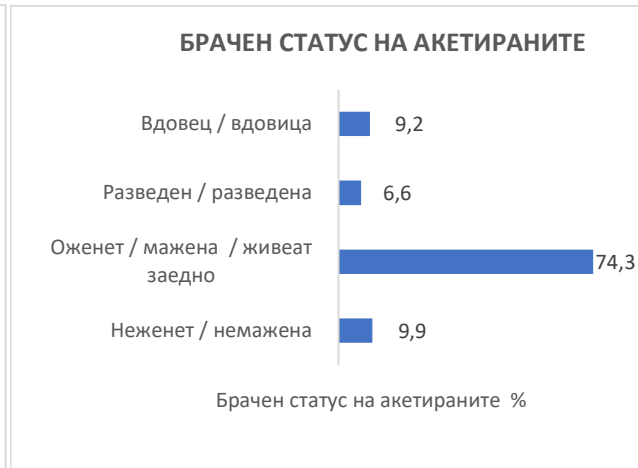
Р.Б.	Економски статус на анкетираниите	Економски статус на анкетираниите	
		број	%
1	Невработени	404	81%
2	Вработени	11	2%
3	Пензионери	10	2%
4	Корисник на Гарантиран минимален приход (социјална помош)	75	15%
	Вкупно	500	100.0

Семејствата на неформалните собирачи на отпад од пакување бројат повеќе членови од кои околу 81 проценти имаат минимум 3 до максимум 10 членови. Околу 40 проценти од нивните семејни членови се деца на училишна возраст. Седум од десет собирачи се невработени, односно вкупно 81% се невработени, додека останатите се пензионери (3%), корисници на социјална парична помош (24.7%) и само 3.6% се вработени. Инаку 92% од анкетираниите сметаат дека работаат како неформални собирачи додека останатите 8% сметаат дека не се неформални собирачи (иако изјавиле дека собираат отпад).

Графиконот бр. 5 во однос на образовната структура на анкетираниите собирачи на отпад од пакување покажува дека 53% проценти од анкетираниите се без основно образование, додека 38.5% имаат завршено основно образование и само 4% имаат завршено средно образование.



Графикон бр. 5. Степен на образование на анкетираниите



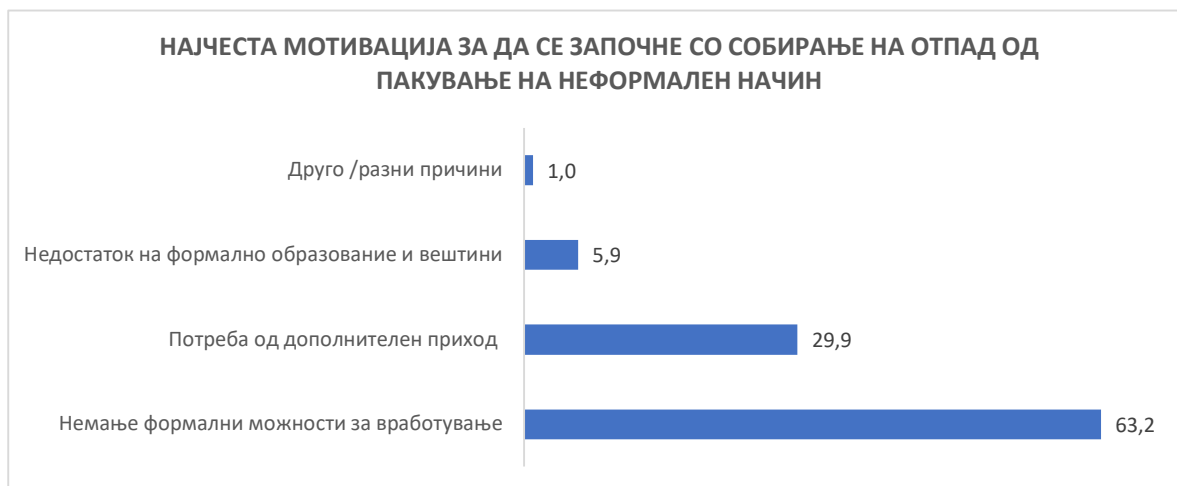
Графикон бр. 6. Брачен статус на анкетираниите

Графиконот број 6, ја прикажува бројката на анкетирани според брачниот статус. Според резултатите од анкетата, 74% од неформалните собирачи се во брачна заедница.

Нешто над 82 проценти од анкетираниите лица имаат здравствено осигурување, додека 17.8% немаат здравствено осигурување. Само 15 лица, односно 5% од анкетираниите поседуваат возачка дозвола, факт кој е во блиска корелација со образовниот статус на неформалните собирачи на отпад од пакување и кој додатно влијае врз мобилноста и продуктивноста во нивната работа.

3.5. Причини зошто се неформални собирачи на отпад од пакување

Истражувањето ги идентификува причините за неформалното работење на собирачите преку три прашања. Одговорите на првото прашање покажуваат дека 63.2% од претставниците немаат формални можности за вработување. Ова може да значи дека нивните квалификации и вештини не се во соодветство со потребите на пазарот на трудот, или дека постојат барања за вработување кои не се во согласност со нивните можности и знаење.



Графикон бр.7. Причини зошто се неформални собирачи на отпад од пакување



Графикон бр.9. Причини кои го прават неформалното собирање на отпад од пакување поатрактивно во споредба од формалното

58% немаат можности за работа, 23.4% немаат соодветно образование и вештини, 10.2% биле дискриминирани врз основа на пол, возраст или етничка припадност и 6.6% се неформални собирачи поради ниските плати/приходи во семејството. Третото прашање, за причината за работење како неформален собирач на отпад од пакување, прашува дали има фактори кои ја прават оваа работа поатрактивна во споредба со формалното вработување. Најмногу одговори – 53.3% од анкетираниите одговориле дека флексибилното работно време е важен фактор за нив, 23.4% одговориле дека способноста за самостојно работење им е важна, и околу 15% се изјасниле дека преку неформалното собирање на отпад од пакување имаат поголема заработувачка во споредба со формалното вработување за неквалификувани.



Графикон бр.8. Предизвици кои ги спречуваат анкетираниите да бараат формално вработување

Второ, одговорите покажуваат дека 29.9% од претставниците имаат потреба од дополнителен приход. Ова може да биде поради малиот доход кој го добиваат од работата што ја имаат, или поради недоволната работна сигурност.

Трето, резултатите покажуваат дека 5.9% од претставниците имаат недостаток на формално образование или вештини, што може да биде една од главните причини за неможноста за вработување или за потребата од дополнителен приход.

И на крај, овие податоци покажуваат дека многу испитаници имаат предизвици во врска со работата, и дека овие предизвици можат да бидат поврзани со различни аспекти на нивната работна ситуација.

На следното прашање, кои се факторите кои ги спречуваат да бараат формално вработување во други дејности, Графикон број 8 покажува дека

3.6. Идентификување на главните фактори кои ги наведуваат поединците да станат неформални собирачи на отпад од пакување

Резултатите од анкетата спроведена на 500 испитаници укажуваат дека главните фактори кои влијаат врз неформалното собирање на отпад од пакување се од економски, образовен и социјален карактер. Овие фактори произлегуваат од надворешни општествени влијанија, како и од индивидуалните способности и преференции на испитаниците. Од економски аспект, овие фактори се засноваат на пазарните услови за понуда и побарувачка, додека од социолошки аспект тие се базираат на комбинација на притисоци и поттикнувања, каде што неформалното собирање на отпад претставува неопходен избор за работа.

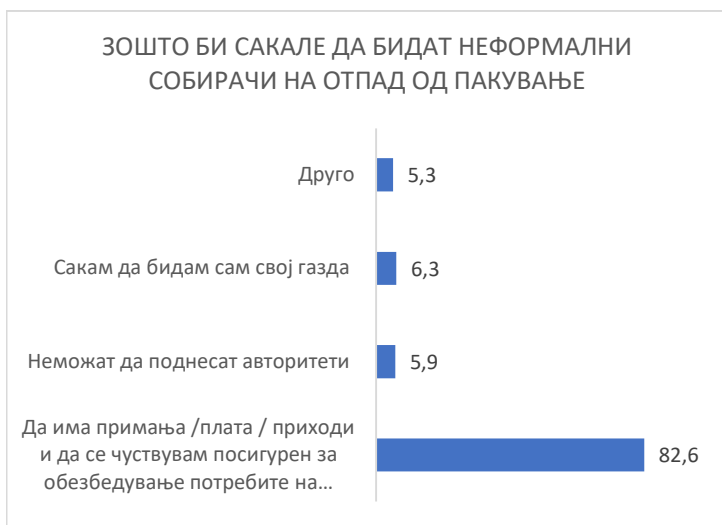
Во оваа студија, анализирани се и економските и социолошките аспекти при идентификација на главните фактори кои влијаат на оваа активност. Главните причини за неформалното собирање на отпад, како сиромаштијата, невработеноста и дискриминацијата, претставуваат суштински фактори кои мора да се адресираат за да се подобри благосостојбата на собирачите и нивните заедници.

Факторите на притисок кои ги принудуваат поединците да се занимаваат со неформално собирање на отпад вклучуваат:

1. Недостиг на формални можности за вработување, што ги насочува поединците кон неформални извори на приход.
2. Сиромаштијата и ниските приходи, кои создаваат потреба за дополнителни средства.
3. Ограничен пристап до образование и обука, што ги намалува шансите за формална работа.
4. Дискриминација врз основа на раса, етничка припадност или пол, која ги маргинализира овие групи.
5. Миграција и раселување од рурални подрачја, што создава економски и социјален притисок за преживување.

Од друга страна, факторите на привлекување кои ги мотивираат поединците да станат неформални собирачи на отпад од пакување вклучуваат:

- Достапноста на отпад кој може да се рециклира или продаде.
- Потенцијалот за повисоки приходи и флексибилност во работното време.
- Недостигот на формална регулатива во секторот, што овозможува поголема автономија.
- Постоење на мрежи и социјални врски во заедницата на неформални собирачи.
- Ниските бариери за влез, што ја олеснува активноста дури и без потреба од формално образование.
- Важно е да се нагласи дека факторите на притисок и привлекување (push and pull) кои го стимулираат неформалното собирање на отпад од пакување варираат зависно од специфичните услови во кои се наоѓаат испитаниците. На пример, во општини како Шуто Оризари каде што 20.1% од испитаниците се вклучени во оваа активност, факторите на притисок можат да вклучуваат економска нестабилност и ограничени можности за вработување. Дополнително, во региони како Охрид и Струмица, каде процентот на собирачи е релативно висок (9.5% и 8.6% соодветно), економските и социјалните фактори можат да бидат тесно поврзани со сезонските трендови на работа и миграција.
- Во контекст на факторите на привлекување, особено е значајно дека 500 испитаници укажуваат на постоење на флексибилни услови за работа, како и можност за релативно брза заработка преку собирање материјали кои можат да се рециклираат. Ова го прави собирањето атрактивна опција за оние кои имаат ограничен пристап до формални можности или кои бараат краткорочни извори на приходи.
- Понатаму, недостатокот на регулатива во секторот за управување со отпад создава услови за поединци да се вклучат во оваа активност без директна контрола или надзор од страна на властите. Како резултат на тоа, 500-те испитаници укажуваат на значителна автономија во нивната работа, што дополнително го зголемува интересот за неформално собирање на отпад од пакување. Ова е особено забележливо во регионите каде што достапноста на отпад е поголема, како што е случајот со Шуто Оризари и другите урбани општини во Скопје.
- Овие податоци укажуваат на тоа дека за решавање на проблемите со неформалното собирање на отпад, потребни се комплексни интервенции кои опфаќаат економски, социјални и образовни мерки. Со цел да се подобри состојбата на оваа група, потребно е да се создадат нови можности за вработување, да се овозможи пристап до образование и обука, и да се намалат бариерите за формално вклучување на пазарот на труд.
- Заклучно, истражувањето на 500 испитаници ја потврдува врската меѓу економските и социјалните фактори кои го стимулираат неформалното собирање на отпад од пакување. Овие податоци претставуваат основа за понатамошни истражувања и интервенции со цел да се намали бројот на лица кои се принудени да работат во овој неформален сектор. Решавањето на основните причини за сиромаштијата, дискриминацијата и недостигот на образовни можности ќе придонесе кон долгорочно подобрување на животните услови на оваа маргинализирана група и нивните заедници.



Графикон бр.10. Мотиви и причини зошто неформалното собирање на отпад од пакување е атрактивно кај анкетираниите

3.7. Мотиватори за формално вработување на неформалните собирачи

Резултатите од анкетата покажуваат дека значителен дел од неформалните собирачи изразуваат интерес за премин во формалниот сектор. Според податоците презентирани на графикон број 11, приближно секој трет испитаник изјавил дека би сакал да биде легално вработен. Ова укажува на постоење на мотивираност кај неформалните собирачи за формализирање на нивната работа, што може да се поврзе со желбата за поголема сигурност, стабилни приходи и социјална заштита.

Дополнителните графички прикази ги сумираат причините поради кои овие собирачи би сакале да бидат формално вработени, при што доминираат економските причини, како и потрагата по подобри услови за работа. Ова укажува дека, иако неформалното собирање отпад нуди одредени краткорочни придобивки, испитаниците се свесни за долгорочните предности на формалната работа, како што се повисоките приходи и социјалната заштита. Исто така, графиконите покажуваат во кои сектори собирачите би сакале да се вработат и колкави месечни приходи ги сметаат за прифатливи, со што се добива поцелосна слика за нивните очекувања и потреби во однос на формалната работа.

Ваквите податоци претставуваат важен индикатор за потребата од создавање на политики кои ќе овозможат преод од неформален кон формален сектор, преку обезбедување на нови можности за вработување и подобрување на условите за работа.

Според наведените резултати 60% од испитаниците сакаат да бидат формално вработени за да имаат редовни и постојани приходи. Една третина од испитаниците размислуваат долгорочно така да преку формално вработување сакаат да обезбедат работен стаж



и можност за пензионирање. Само 6% од испитаниците очекуваат да бидат посигурни во носењето приходи во своите семејства и да бидат здравствено осигурани. Оваа логика не се разликува од размислувањата на мнозинските граѓани, што укажува на добра информираност и свесност за придобивките од формалното вработување.

Графиконот број 12 покажува дека половина од испитаниците очекуваат или сакаат да бидат вработени во јавните комунални претпријатија, една третина во приватни компании кои работаат со отпад од пакување, додека останатите 19% би продолжиле со формална работа преку своја компанија или поединечно.

Графикон бр.11. Причини кои ги мотивираат анкетираниите да станат формални собирачи на отпад од пакување

Во однос на очекуваните приходи за да бидат формални собирачи на отпад, една третина од анкетираниите учесници би работеле за минимална плата, втората третина за плата од 25 до 35 илјади денари, и околу 29% би работеле за плата помеѓу 20 и 25 илјади денари. Долниот графички приказ е потврда дека нивните очекувања се реални и соодветни на пазарните трендови во државата.



Графикон бр. 13. За која сума на приходи би прифатиле да станат формални собирачи на отпад

Графикон бр.12. Желби за формално вработување како собирач на отпад од пакување



3.8. Перцепција за соработка и очекувања на неформалните собирачи за транзиција кон формално вработување



Графикон бр 14. Перцепција на анкетираниите во однос на соработката со ЕЛС и ЈКП

Анкетата покажува дека околу 78% од испитаниците се на мислење дека имаат добра соработка со единиците на локална самоуправа и јавните комунални претпријатија. Само 20% од испитаните собирачи имаат лошо искуство и мислење за соработка со локалните институции во оваа област. Графиконот број 14 ја прикажува состојбата во однос на ставовите за добра и лоша соработка со ЕЛС и ЈКП, додека табелата ги прикажува податоците според плански регион. Табела бр.4. Перцепција на анкетираниите за соработката со општините и јавните комунални претпријатија по општини

Горенаведените ставови за соработка со локалните институции не се на иста линија со очекувањата на анкетираниите собирачи, според кои најголеми очекувања за поддршка и помош имаат од централните институции (32.6%



Графикон бр. 15. Перцепција на анкетираниите за очекувана помош

Сепак скоро половина од нив не знаат од кого да бараат помош и поддршка за регулирање на нивната работа (46.7%). Само 12.2% очекуваат помош од општинските власти додека 7.2% се надеваат на помош преку донации на фондации и граѓански организации.

Прашани за потребите за нивната работа како собирачи на отпад од пакување, испитаниците најмногу се изјаснија дека им треба додатна едукација, обуки и курсеви за собирање и постапување со отпад (40.5%), помош за набавка на возила, алат и машини



Графикон бр. 16. Идентификација на потребите за вид на помош

35. Каква е соработката со јавно комунално претпријатије во општината						
Општина	Лоша	Задоволителна	Добра	Многу добра	Одлична	Вкупно
Штип	0	1	6	13	4	24
Велес	2	2	1	1	0	6
Скопје	136	179	7	1	0	323
Струмица	9	8	8	0	1	26
Охрид	0	2	27	0	0	29
Битола	10	8	7	3	0	28
Прилеп	0	5	20	1	0	26
Тетово	0	3	9	0	0	12
Кавадарци	0	0	4	0	1	5
Куманово	4	13	4	0	0	21
Вкупно	161	221	93	19	6	500

(21.1%), и помош при продажба, информации за цени и посредување при продажба на собраниот отпад (18.8%). Графиконот бр. 16 дава детали за потребите на анкетираниите за кои веруваат дека им се потребни за формално вработување.

Неформалните собирачи на отпад имаат подобра соработка со купувачите на отпад, во најчест случај со приватни компании. Само



Графикон бр.17. Перцепција за соработката со купувачите на отпад

2.3% од анкетираниите имаат лошо искуство и соработка со купувачите на отпад. Споредбата за соработката на анкетираниите со ЕЛС, ЈКП и приватните фирми-откупвачи на отпад, како и очекувањата за поддршка од иститите, укажува дека економскиот интерес и профит меѓу собирачите и купувачите на отпад е најефикасен регулатор на нивните односи во овој сектор.

Истражувањето содржи неколку контролни прашања за перцепциите на анкетираниите за трендовите во собирање отпад. На прашањето – дали бројот на собирачи е зголемен или намален во последната година – 64% од анкетираниите тврдат дека бројот на собирачи е зголемен, 6.6% велат дека е непроменет, 4.6% дека е намален, додека една четвртина (24%) од испитаниците не знаат дали е зголемен или намален. Следниот графикон дава дополнителни информации за причините како објаснување зошто бројот на собирачи се

зголемува. За 91.4% од анкетираниите, сиромаштијата и невработеноста се главни причини во одлучувањето да работат на собирање на отпад.



Графикон бр 18. Перцепција на анкетираниите за причините за зголемување на бројот на собирачи на отпад од паквување.



Графикон бр. 19. Перцепција на анкетираниите за кој треба да им помогне за подобрување на нивната состојба.

На последното прашање од анкетата за нивните очекувања за подобрување на нивната работна ситуација и зголемена ефикасност при собирање отпад скоро половина од испитаниците (46.7%) не знаат која институција може да им помогне. Нешто помалку од 20% очекуваат помош од државата, 12.2% од локалната власт и 8.2% очекуваат помош од владата и ресорните министерства. Следниот графикон ги прикажува сите одговори на испитаниците по број и вкупен процент за очекувана поддршка.

3.9. Оперативност и продуктивност на неформалните собирачи на отпад

Теренската анкета открива значајни информации за структурираноста и продуктивноста на неформалните собирачи на отпад. Според анкетата, 1030 собирачи секојдневно се активни на терен, што укажува дека работат во тимови од најмалку две лица, а од нив, 244 се жени (34.4% од примерокот). Значителен е бројот на малолетни собирачи, кои сочинуваат 39% од испитаниците, што укажува на висок процент на деца кои не посетуваат редовно настава.

Во однос на продуктивноста, собирачите дневно собираат вкупно 22.3 тони отпад, со просек од 35.5 кг по лице. Сепак, постојат големи разлики во капацитетите, со минимални количини од 4 кг, а максимални до 500 кг дневно. Ова е рефлектирано во различните нивоа на искуство меѓу собирачите, каде некои работат повеќе од 40 години, додека други само една година. Важно е да се напомене дека 63.5% од испитаниците имаат над 5 години искуство, што укажува дека собирањето отпад често е повеќе-генерациска активност.

Што се однесува до типовите отпад кои најчесто се собираат, пластиката доминира (86.5%), а железото учествува со 11.2%. Повеќето собирачи (63%) го собираат отпадот во општината каде што живеат, додека 37% се мобилни и собираат отпад во соседните општини. Најчести места за собирање се контејнерите (43.4%) и улиците (21.7%), а мал дел собираат на депонии, пред маркети и станбени згради.

Интензитетот на работата е висок, со 83% од собирачите кои работат секој ден. Најчесто, тие работат 5 до 10 часа дневно, користејќи рачни колички или велосипеди со приколки. Само мал дел (7.2%) се моторизирани. Собирачите најчесто го продаваат отпадот на приватни лица-посредници (85.2%), а само мал дел во лиценцирани отпади или центри за рециклирање.

Плаќањето најчесто се врши во готовина и на лице место (89.1%), а во некои случаи со трансакциска сметка или одложено плаќање. Овие односи меѓу собирачите и купувачите се стабилни и се одвиваат без поголеми проблеми.

3.10. Перцепции на локалните власти за неформалните собирачи

Методологијата на истражувањето опфати анкетање на претставници на единиците на локална самоуправа (ЕЛС) и јавните комунални претпријатија (ЈКП) во сите плански региони на државата. Нивната улога и ставови се клучни за примената на законите на локално ниво, особено во контекст на унапредувањето и заштитата на животната средина во урбаните и руралните средини. Во оваа анализа, се обидовме да направиме триангулација на собраните податоци од страна на ЕЛС и ЈКП со перцепциите и очекувањата на неформалните собирачи на отпад.

Истражувањето вклучи пократки, повеќе фокусирани прашања до претставниците на ЕЛС и ЈКП, со цел да се добијат квалитативни податоци за нивното гледиште за работата на неформалните собирачи. Табелите кои следат ги прикажуваат ставовите на овие институции во однос на нивната оперативна улога и перцепциите за собирачите на отпад. Овие информации ни овозможуваат да процениме дали средината е поволна или неповолна за формализирање на неформалниот сектор за собирање отпад.

Табелите даваат подетален увид во разликите или сличностите во ставовите на ЕЛС и ЈКП, што е клучно за развивање политики кои ќе овозможат подобра интеграција и формализација на неформалните собирачи на отпад. Оваа анализа дава основа за понатамошно разгледување на можните решенија за вклучување на собирачите во официјалниот систем на управување со отпад, со цел да се постигнат и подобри резултати за животната средина и економскиот статус на овие работници.

Општина	Штип	Битола	Кавадарци	Струмица	Прилеп	Велес	Куманово	Охрид	Тетово
1. Дали во вашата општина има неформални собирачи на отпад од пакување?	Да	Да	Да	Да	Да	Да	Да	Да	Да
2. Дали може да ни кажете колкав е бројот на неформални собирачи на отпад од пакување?	проценка	Не	Не	проценка	Не	Не	Не	Не	Не
3. Дали сметате дека нивната работа е корисна?	делумно	Да	Да	Да	Не	делумно	Да	Да	Не
4. Дали добивате поплаки за нивната работа од граѓаните?	Да	Не	Не	Не	Не	Не	Не	Не	Не
5. Које е вашето гледиште, зошто тие се неформални собирачи на отпад од пакување?	Сирома-штија	Сирома-штија	Сирома-штија	Сирома-штија	нема инфо	Сирома-штија	Сирома-штија	приходи	нема инфо
6. Дали да се формализира работата на неформалните собирачи на отпад од пакување?	Не, можеби во иднина	Да	незнам	може, ако има интерес од двете страни	еден собирач има дозвола	Не, само преку проекти	Да	нема закон	нема инфо
7. Дали општината има локални планови да ги формализира неформалните собирачи на отпад од пакување?	Не	Не	Не	Не	Не	Не	Не	Не	Не

Објаснување: **неповолно 39.68%, поволно 49.21%, неутрално 22.58%**

Анализата на перцепциите и ставовите на единиците на локалната самоуправа (ЕЛС) и јавните комунални претпријатија (ЈКП) покажува различни перспективи за неформалните собирачи на отпад. Со цел да се добие јасна слика за овие ставови, тие се категоризирани во три групи: поволни, неповолни и неутрални. Поволните ставови се означени со зелена боја, неповолните со црвена, а неутралните со жолта боја.

Квантификацијата на добиените одговори дава следните резултати:

- Поволни ставови: 49.21%
- Неповолни ставови: 39.68%
- Неутрални ставови: 22.58%

Овие бројки укажуваат дека локалните власти имаат мешани мислења за неформалните собирачи на отпад, што носи важни импликации за формализирањето на нивната работа.

1. Поволни ставови:

Позитивните перцепции од страна на ЕЛС покажуваат дека дел од локалните власти ја препознаваат улогата на неформалните собирачи во одржувањето на градот чист и намалувањето на притисокот врз официјалните системи за управување со отпад. Ова би можело да води кон развој на политики за поддршка и интеграција на неформалните собирачи, преку обуки, подобрување на условите за работа и олеснет пристап до системите за рециклирање.

2. Неповолни ставови:

Негативните перцепции укажуваат на тоа дека дел од локалните власти гледаат на неформалните собирачи како на закана за јавното здравје и безбедност, што може да води кон рестриктивни политики. Ова вклучува обиди за ограничување или дури криминализирање на нивната работа, што може дополнително да ги маргинализира овие работници и да го отежни нивното формализирање.

3. Неутрални ставови:

Неутралните мислења, кои сочинуваат значителен процент, покажуваат дека некои локални власти можеби немаат изграден став или недоволно разбирање за значењето на неформалните собирачи. Ова потенцира потреба од едукација и свесност за придобивките што би ги донело интегрирањето на неформалните собирачи во формалниот сектор.

Заклучок:

Севкупно, разликите во ставовите и перцепциите на локалните власти бараат развивање на инклузивни и прилагодени политики кои ги земаат предвид сите перспективи, како и потребите на неформалните собирачи. Само преку ваков пристап може да се постигне одржлива и ефикасна формализација на нивната работа, со подобрување на економските и социјалните услови за овие работници и со заштита на животната средина.

[3.11. Можности и волја на јавните комунални претпријатија да ги интегрираат неформалните собирачи](#)

Анализата на одговорите на претставниците на јавните комунални претпријатија (ЈКП) покажува значителна поддршка за работата на неформалните собирачи на отпад. Во споредба со одговорите на единиците на локалната самоуправа (ЕЛС), ЈКП претставниците покажуваат поголема подготвеност да ги поддржат собирачите.

1. Резултати од анкетата на ЈКП:

- Поволни ставови: 56.67%
- Неповолни ставови: 33.33%

2. Заклучоци од анализата:

А) Поголема поддршка: Кумулативно, повеќе од половина од претставниците на ЈКП имаат позитивни ставови и поддржуваат формализирање на работата на неформалните собирачи. Ова е охрабрувачко, бидејќи ЈКП играат клучна улога во управувањето со отпадот на локално ниво.

Б) Негативни ставови: И покрај позитивната поддршка од мнозинството, една третина од претставниците на ЈКП имаат негативни ставови и не се наклонети кон формализација на неформалните собирачи. Овие негативни ставови можат да претставуваат пречка во спроведувањето на политики за интегрирање на неформалните собирачи.

В. Конфликти: Во два града, Кавадарци и Прилеп, постојат конфликти меѓу вработените во ЈКП и неформалните собирачи, што укажува на потребата за подобрување на односите и наоѓање начини за соработка. Во Велес, претставниците тврдат дека конфликтите меѓу двете страни се ретки, што покажува дека е можно да се создаде поповолна средина за заедничка работа.

4. Важност на резултатите:

Позитивните перцепции и поддршката на ЈКП можат да бидат важен фактор во процесот на формализирање на работата на неформалните собирачи на отпад. Зголемувањето на поддршката и намалувањето на конфликтите ќе биде од суштинско значење за да се обезбеди успешна интеграција на овие работници во формалниот систем за управување со отпадот.

Табелата ги визуелизира одговорите на ЈКП претставниците во трите категории (поволно, неповолно и неутрално).

Општина	Штип	Охрид	Струмица	Кавадарци	Прилеп	Велес	Скопје	Битола	Куманово
1. Дали во вашата општина има неформални собирачи на отпад од пакување?	Да	Да	Да	Да	Да	Да	Да	Да	Да
2. Дали може да ни кажете колкав е бројот на неформалните собирачи на отпад од пакување?	10	нема податоци	15	10	нема податоци	15	нема податоци	нема податоци	нема податоци
3. Дали сте запознати со работата на неформалните собирачи на отпад од пакување?	Не	Да	Да	Да	Не	Да	Да	Да	Не
4. Дали сметате дека нивната работа е корисна?	Да	Да	Да	Да	не	делумно	делумно	делумно	Да
5. Дали добивате поплаки за нивната работа од граѓаните	Да	Не	Да	Да	Да	Да	Да	Да	Не
6. Дали некогаш имало конфликти меѓу работници од јавното комунално претпријатие и неформалните собирачи на отпад од пакување околу собирањето на отпадот?	Не	Не	Не	Да	Да	ретко	Не	Не	Не
7. Које е вашето гледиште, зошто се тие неформални собирачи на отпад од пакување?	Сиромаштија	Сиромаштија	Сиромаштија	Сиромаштија	немаат вештини	Сиромаштија	Сиромаштија	незнае	Сиромаштија
8. Дали неформалните собирачи ви се обратиле за соработка или поддршка?	Не	Не	Не	Да	Не	Да	Порано, Да	Не	Не
9. Дали досега ги имате ангажирано неформалните собирачи за извршување на некоја работа?	Не	Не	Не	Не	Да	Да	Да	Не	Не
10. Дали треба да се формализира работата на неформалните собирачи на отпад од пакување?	Да	Да	Да	Да	незнае	Да	треба закон	не сме надлежни	треба закон

Објаснување: **неповолно 35.56%, поволно 56.67%, неутрално 21.88%**

Мислењата на претставниците на јавните претпријатија за комунални услуги (ЈКП) имаат значително влијание врз политиките за формализирање на работата на неформалните собирачи на отпад. Позитивните ставови кај поголемиот дел од претставниците сугерираат дека ЈКП препознаваат значајните придобивки од нивната работа, како што е намалувањето на количеството отпад кој завршува на депонии и зголемување на стапките на рециклирање. Оваа поддршка може да отвори пат за политики кои ќе ги вклучат неформалните собирачи како партнери во системот за управување со отпадот, обезбедувајќи им обука и ресурси за поефикасно работење.

1. Важност на позитивните мислења:

Поддршката од претставниците на ЈКП би можела да води до поинклузивни политики, кои ќе го олеснат преминот на неформалните собирачи во формалниот систем. Со тоа, би се подобриле стапките на рециклирање и би се намалил притисокот врз депониите, што е од голема важност за животната средина.

2. Предизвици од негативните ставови:

Од друга страна, една третина од анкетираниите претставници гледаат на неформалните собирачи како на закана за приходите на ЈКП или како на директна конкуренција. Овие ставови може да доведат до политики кои ќе ја ограничат или дури исклучат нивната работа. Ова би можело да ги маргинализира собирачите, што би имало негативни последици за нивното вклучување во формалниот систем и за долгорочното управување со отпадот.

3. Неутрални ставови:

Неутралните мислења покажуваат недостаток на јасна позиција и укажуваат на потреба од повеќе информирање и едукација. Со подигнување на свеста за вредноста на работата на неформалните собирачи, ЈКП можат да станат поотворени за нивната формализација.

Препораки:

За да се осигура успешна и одржлива формализација на неформалните собирачи на отпад, потребно е да се ангажираат и редовно да се комуницира со претставниците на ЈКП. Важно е да се решат нивните комерцијални грижи, со цел да се постигне соработка и интеграција на неформалните собирачи во системот на управување со отпадот. Ова ќе помогне да се подобри квалитетот на управување со отпадот, со придобивки за животната средина и заедниците.

3.12. Анализа на Законот за управување со отпад и отпад од пакување

Република Македонија има задача да ги подобри стандардите за здрава животна средина во согласност со процесот на пристапување кон ЕУ. Законот за управување со отпад и отпад од пакување е усогласен со директивите на ЕУ и ги уредува барањата за заштита на животната средина и здравјето на луѓето. Принципите на одговорност на производителот и процена на животниот циклус на пакувањето се вклучени во управувањето со пакувањето и отпадот од пакување. Обврските на економските оператори и другите субјекти учесници во производството и пуштањето на пазар на пакувањето вклучуваат барања за собирање, повторна употреба, преработка, рециклирање и отстранување на отпадот од пакување. Овој закон има специфични цели, меѓу кои се намалување на токсичноста на отпадот од пакување, повторна употреба, рециклирање и други начини на преработка на отпадот од пакување, креирање услови за функционирање на пазарот без пречки во трговијата и обезбедување на еднаква положба на пазарот на домашните и странските правни и физички лица, намалување на потрошувачката на енергија и на употребата на примарни сировини. Со овој закон се обезбедува обврска на производителот за собирање, преработка и рециклирање на отпадот од пакувањето, а количината на отпадот од пакување што секој производител е должен да ја собира, преработи и рециклира во тековната година е еднаква на нивниот удел на пакување од вкупната количина на пакувања пуштени на пазарот во Република Македонија во претходната година по категорија на производи.

Република Македонија има поставено национални цели за собирање, преработка и рециклирање на отпадот од пакување. Овие цели вклучуваат собирање на 60% од пакувањето пуштено на пазарот во 2023 година, со цел да се зголеми на 85% во 2028 година. Другите цели вклучуваат рециклирање на најмалку 65% од тежината на целиот отпад од пакување до 2030 година, и минимални проценти за рециклирање по посебни материјали како пластика, дрво, железо, алуминиум, стакло и хартија. Конечните цели се рециклирање на 70% од тежината на целиот отпад од пакување до 2035 година, со минимални проценти за рециклирање по секој од посебните материјали.

Согласно националните планови, Министерот за животна средина и просторно планирање треба да ги носи целите за собирање, преработка и рециклирање на отпадот од пакување за наредната година. Производителите имаат обврски да утврдат своите годишни цели за собирање, преработка и рециклирање на отпадот од пакување, врз основа на уделот на пакување пуштено на пазарот во претходната година, и да обезбедат исполнување на нивните цели. Покрај тоа, производителите се должни да обезбедат редовно собирање и преработка на користеното пакување и отпадот од пакување од крајните корисници и домаќинствата. Ова подразбира грижа за животната средина и потенцијално финасирање на лицата кои го собираат и постапуваат со отпадот од пакување.

Според Законот за управување со пакување и отпад од пакување, производителот на спакувана стока може да ги исполни своите обврски за управување со отпадот од пакување преку договор со колективен постапувач со отпад од пакување или со преземање на обврските. Производителот може да внесе систем на кауција за пакување за поддршка на враќањето и собирањето на отпадот, кој не може да биде повисок од 30% од вредноста на стоката. Од 01.01.2022, производителот мора да плаќа надоместок за управување со отпадот од пакување на спакуваните стоки, во висина од 7.400 до 9.200 денари/тон, во зависност од материјалот. Собраните средства се употребуваат за финансирање на мерки и активности за управување со отпадот, во согласност со прописите за проширена одговорност на производителот.

Согласно со законот за управување со пакување и отпад од пакување, трговците имаат обврски за повратен прием на пакување, како и производителите. Трговците не треба да поседуваат дозвола за управување со отпад од пакување, но се должни да го предадат собраниот отпад на собирач или оператор за управување со отпад. Тие можат да се спогодат со колективен постапувач за уредување на правата и обврските за предавање на отпадот, а можат и да ги охрабруваат крајните корисници да го враќаат отпадот од пакување преку различни поттикнувачки мерки. Дополнително, други субјекти, како правни или физички лица, можат да се приклучат кон системот на колективен постапувач преку спроведување на соодветни мерки и активности.

Субјектите кои собираат отпад од пакување не мора да имаат дозвола за управување со отпад, но се задолжени да го предадат без модификација на колективен постапувач со транспортен и идентификационен формулар. Колективниот постапувач и субјектите имаат договор за приклучување на системот со заемна согласност. Крајните корисници го собираат, складираат и предаваат отпадот на производителот, трговецот или овластениот собирач, сочинувајќи го одвоено за да не го загадат и да го оневозможат неговото рециклирање или преработка.

Според законот за управување со отпад во Република Македонија, главната улога во собирањето и постапувањето со отпад од пакување имаат Единиците на Локална Самоуправа и Градоначалникот на општините, општините во градот Скопје и градот Скопје. Градоначалникот е должен да го организира одделното собирање на отпадот од пакување од домаќинствата, да определи собирни

пунктови за одделно собирање на отпадот од пакување од домаќинствата и да соработува со колективни постапувачи во согласност со законот и прописите за управување со отпад. Отпадот од пакување собран на определените места се предава на колективни постапувачи бесплатно врз основа на склучен договор со општината, општината во градот Скопје и градот Скопје.

Според договорот, се уредуваат правата и обврските меѓу договорните страни, вклучувајќи ги начинот на преземање на отпадот од пакување, информирањето на јавноста за локации за преземање на отпадот, трошоците за работата и други заеднички интереси. Договорот е важечки за најмалку една година.

Министерството за животна средина и просторно планирање е задолжено да воспостави и води електронска база на податоци за пакувањето и отпадот од пакувањето на територијата на Република Македонија, во согласност со прописите за проширена одговорност на производителот за управување со отпадот. Базата на податоци ќе ги содржи податоците за количините на пакувањето пуштени на пазарот, количините на собран и складиран отпад од пакувањето, како и за начинот на управување со отпадот (повторна употреба, рециклирање и други). Исто така, базата ќе ги содржи и информации за опасноста и штетноста на материјалите од кои е произведено пакувањето.

Според законот, организации кои застапуваат интереси на економски оператори и групи на економски оператори можат да се договорат со органот за животна средина или Владата на Република Македонија за регулирање на меѓусебните права и обврски за постигнување на посебни национални цели, како повисок степен на рециклирање и преработка на отпад. Министерството за животна средина и просторно планирање врши надзор на примената на законот и прописите донесени врз основа на него, додека инспекцискиот надзор го врши Државниот инспекторат за животна средина и овластените инспектори за животна средина. Евиденцијата и известувањето се надзорува од стручниот орган. Државниот пазарен инспекторат е одговорен за надзор на нивото на тешки метали во пакувањето, означувањето на пакувањата, прометот со пластични кеси и информирањето на потрошувачите, додека комуналните инспектори се одговорни за надзор на оставање или предавање на отпадот од пакување како дел од комунален отпад.

IV. ДИСКУСИЈА

4.1. Интерпретација на наодите во однос на прашањата и целите на истражувањето

Интерпретирањето и образложувањето на наодите од истражувањето се додатни алатки на оваа студија.

Во конкретниот случај, целта на истражувањето е да се идентификуваат мерките потребни за искористување на законската рамка за транзиција на неформалните собирачи на отпад од пакување кон формалниот деловен сектор. За да се даде одговор на ова прашање, анализата на законската рамка и интерпретацијата на наодите се разгледувани во светлина на главното истражувачко прашање. Наодите треба колку што е можно да одговарат на главното истражувачко прашање за да објаснат како и зошто одредени мерки или пристапи би можеле да бидат ефективни за превземање на неформалните собирачи на отпад од пакување во формалниот деловен сектор.

Прво, законската рамка, покрај поставените цели и норми, ги формулира улогите, одговорноста и однесувањето на сите чинители во процесот на реализација на Законот за Управување со Отпад и Отпад од Пакување. Согласно методологијата и наодите од истражувањето, анкетирани се формалните и неформалните чинители од овој сектор, кои имаат различни улоги и одговорности, и до одреден степен, слични цели, дејност и интереси. Овој факт ја укажува комплексноста на тековните односи и состојби во собирањето и постапувањето со отпад, кој од друга страна имплицира внимателно носење на мерки и одлуки за да може да бидат подобрени или променети односите и праксата во смисол на тоа како формалниот деловен сектор може да стане по-прифатлив за неформалните собирачи или како може да се подобри пристапот до обуки и ресурси за неформалните собирачи. Во секој случај, наодите го презентираат целиот спектар на проблемите, кои произлегуваат од главното истражувачко прашање и објаснуваат што може да се превземе за нивно решавање.

Второ, имајќи ги во предвид целите и динамиката за собирање, преработка и рециклирање на отпадот од пакување планирани до 2035 година од страна на ресорното министерство, очигледно е дека има потреба од ефикасно и ефективно користење на сите човечки и технолошки ресурси во земјата за остварување на зацртаните цели. Една од важните претпоставки за зголемување на ефикасноста е фазното регулирање и мотивирање на неформалните собирачи да бидат активни чинители во формалниот сектор.

Трето, фазното прилагодување на навиките, односите и соработката на неформалните собирачи со формалните чинители во секторот имплицира пилот мерки и потрага по добри и оддржливи практики, промоција, демонстрација и реплицирање на научените лекции од пилот мерките со крајна цел на носење системски и нормативни решенија.

Севкупно, прилагодувањето во фази треба да овозможи транзиција на неформалните собирачи во регулираниот пазар на труд без нивно исклучување од работа на терен и заработка на дневна основа, а од друга страна да се задржи главната вредност од нивната неформална дејност – заштита и чистење на околината.

Во однос на дизајнирањето на идните пилот мерки истражувачките податоци се дополнително десегрегирани по плански региони. Со овој метод извлечени се специфични информации во однос на организирањето на работата на анкетирани семејства, нивната ефикасност и продуктивност, вклучително мотиваторите за формализирање на нивната работа. За таа цел, вкрстени се неколку прашања за да процениме кои фактори влијаат врз мотиваторите и колку овие фактори влијаат врз идните одлуки за формализирање на работата на собирачите.

1. Дали нудењето на здравствено осигурување е мотиватор за формализирање на работата на собирачите?

Според анализата на податоците нудењето на здравствено осигурување не е клучен фактор ниту мотиватор за формализирање на нивната работа. Логиката е очигледна поради тоа што секој граѓанин на Македонија има право на здравствено осигурување без разлика дали е формално вработен или не. Од вкупниот број на анкетирани околу 33% (165 собирачи) сакаат да бидат формално вработени. Следните два графикони го покажуваат односот на здравствено осигурани и неосигурани испитаници наспроти нивниот став кон формално вработување, споредено за мажи и жени.



Вкупно 19 неформални собирачи на отпад од пакување немаат здравствено осигурување и сакаат да станат формални собирачи на отпад од пакување по општини.

НЕФОРМАЛНИ СОБИРАЧИ НА ОТПАД ОД ПАКУВАЊЕ КОИ ИМААТ ЗДРАВСТВЕНО ОСИГУРУВАЊЕ А САКААТ ДА СТАНАТ ФОРМАЛНИ СОБИРАЧИ НА ОТПАД ОД ПАКУВАЊЕ ПО ОПШТИНИ



Вкупно 83 неформални собирачи на отпад од пакување иако имаат здравствено осигурување сакаат да бидат формални собирачи на отпад од пакување.

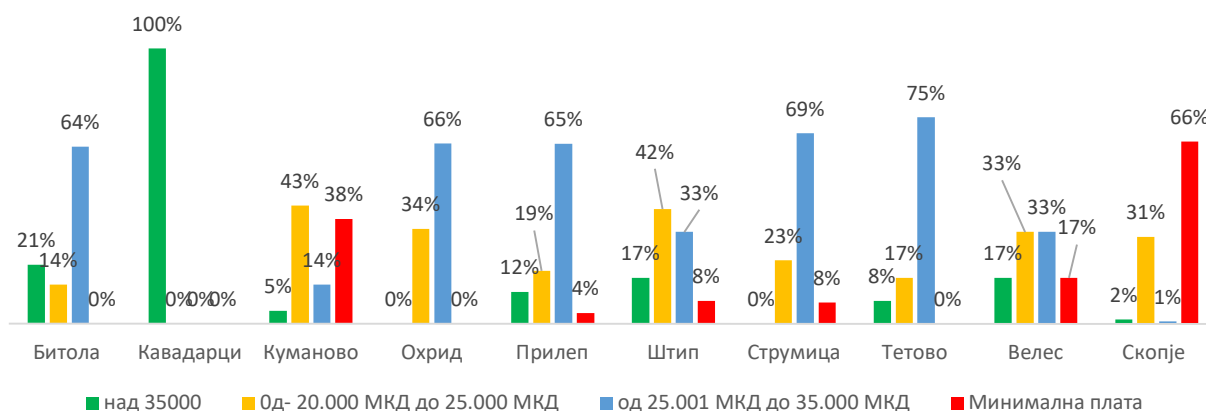
2. Дали степенот на образование на собирачите е мотивирачки фактор за формализирање на работата на собирачите?

Од вкупно 165 лица кои сакаат да станат формални собирачи на отпад од пакување 60 % се без или недовршено основно образование. Според анкетата произлегува дека собирачите без основно образование сакаат да бидат формално вработени во однос на собирачите кои имаат завршено основно или средно образование. По род, 55% мажи и 45% жени од собирачите преферираат да бидат формално вработени. По плански региони, сите анкетирани во Струмица сакаат да бидат формално вработени, во Прилеп 65%, Тетово 50%, Куманово 33%, Охрид 24% и Штип 21% се исто така спремни за формално работење. Наспроти нив, ните еден од собирачите во Велес и Кавадарци не сака да биде формално вработен како собирач. Од овие податоци може да се процени дека лицата со пониско образование имаат повеќе мотиви за формално вработување, односно колку степенот на образование е повисок, мотивацијата за формално вработување е пониска.

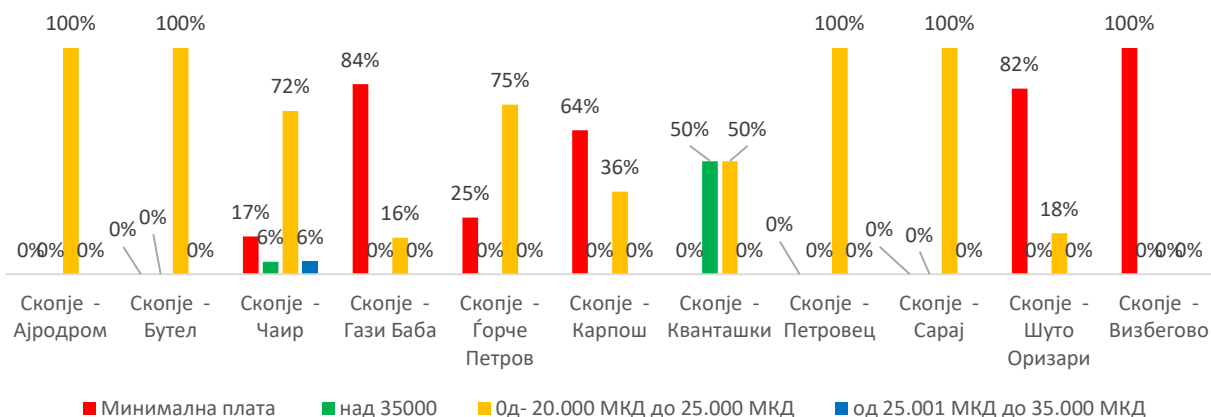
3. Дали висината на приходите е мотиватор за формално вработување?

Десегрегираните податоци по плански регион ги прикажуваат амбициите или очекуваната сума на плата за која би прифатиле формално вработување. Анализата на овие податоци покажува дека висината на приходите во формалниот сектор е важен мотиватор за собирачите, за која имаат различни очекувања за сумата на приходите во однос на нивните семејни потреби. На пример, 66% од собирачите во Скопје би работеле за минимална плата, за разлика од собирачите во Кавадарци кои би работеле формално за плата од над 35.000 денари. Мнозинството на испитаници (65%) би сакале да бидат формално вработени за плата од 25.000 до 35.000 денари. Следните графикони даваат визуелен приказ за висината на платата како мотиватор за формално вработување по плански региони и за град Скопје.

ЗА КОЈА ПЛАТА БИ ПРИФАТИЛЕ ДА РАБОТИТЕ КАКО ФОРМАЛЕН СОБИРАЧ НА ОТПАД ОД ПАКУВАЊЕ ПО ОПШТИНИ



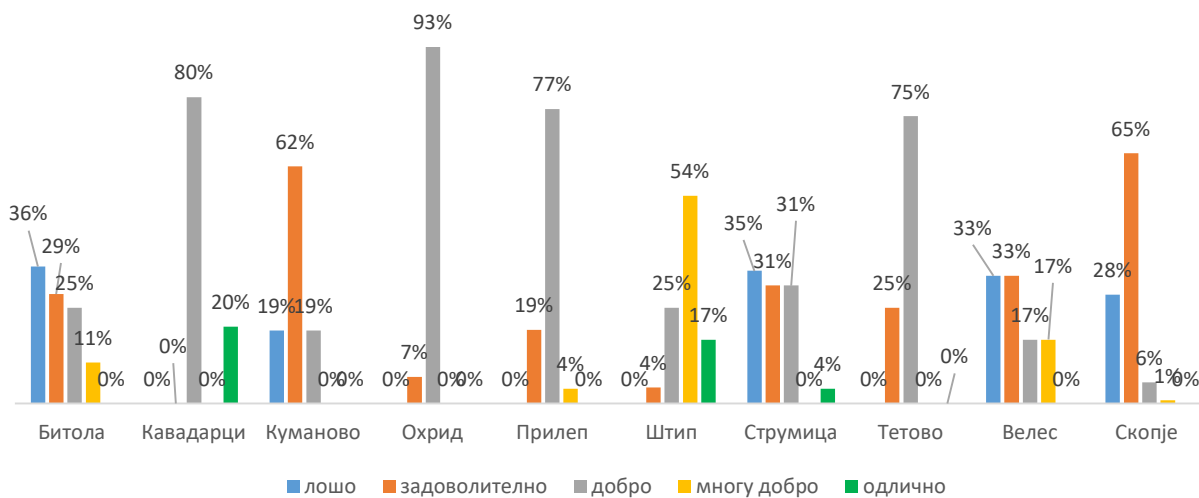
ЗА КОЈА ПЛАТА БИ ПРИФАТИЛЕ ДА РАБОТИТЕ КАКО ФОРМАЛЕН СОБИРАЧ НА ОТПАД ОД ПАКУВАЊЕ ПО СКОПСКИ ОПШТИНИ



4. Дали досегашните искуства за соработка со ЈКП влијаат врз мотиваторите на собирачите за формално вработување?

Како што е претходно наведено, 78% од вкупно анкетираниите собирачи имаат позитивни искуства во соработката со јавните комунални претпријатија. Сепак има специфични разлики за нивото на соработка и доверба по планските региони. Следниот графикон ги прикажува податоците за соработка по градови, од кои може да се види дека имањето на добри односи се важен мотиватор за формално вработување на собирачите. Охрид и Кавадарци се истакнуваат за добри примери за соработка и како такви имаат основни предуслови за пилот мерките за формализација на работата на собирачите.

ИСКУСТВА И ПЕРЦЕПЦИЈА ЗА СОРАБОТКАТА СО ЈАВНИТЕ КОМУНАЛНИ ПРЕТПРИЈАТИЈА ВО ОПШТИНИТЕ

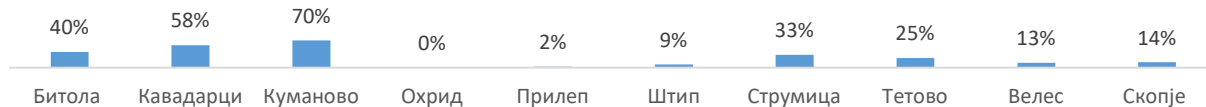


5. Дали капацитетите за собирање на отпад на локално ниво влијаат врз продуктивноста и се мотив за формално вработување?

Ефикасноста на организација на работата на собирачите е на семејно ниво во која се вклучени возрасни но и малолетни членови на семејствата. Продуктивноста на собирачите зависи од пристапот кон отпад, квантитетот на генериран отпад на дневно ниво и секако бројот на ангажирани семејни членови за собирање. Десегрегираниот анализа на податоците покажа дека собирачите се најпродуктивни во Струмица каде еден собирач просечно собира 132 кг отпад дневно, што е три пати повеќе од просекот на анкетираниот примерок. Со додатна анализа на анкетата во Струмица, причината за високата продуктивност е поради тоа што поголем дел собираат железо и други метали. Во Охрид и Штип, како следни градови по продуктивност, просекот е 44 кг собран отпад на еден собирач. Последователно може да се заклучи дека капацитетите за генерирање отпад од локалните индустрии влијаат врз продуктивноста на собирачите и се важен мотиватор за превземање на мерки за формализирање на нивната работа.

Сепак, мора да се истакне дека високата продуктивност во овие градови носи негативни последици во образованието на децата под 16 години затоа што во голема мера се ангажирани за работа со собирање на отпад. Следниот графикон го прикажува процентот на деца под 16 години возраст по градови кои се ангажирани во неформалното собирање на отпад.

ПРОЦЕНТ ДЕЦА ДО 16 ГОДИНИ СОБИРАЧИ НА ОТПАД ОД ПАКУВАЊЕ ПО ГРАДОВИ



4.2. Импликации од наодите за политиките и практиките за управување со отпад

Резултатите од истражувањето покажуваат различни и до одреден степен спротивставени ставови и очекувања од надлежните институции кон собирачите на отпад. Јавните комунални претпријатија имаат позитивен став и однос кон собирачите во Охрид, Струмица и Куманово, додека од единиците на локална власт најпозитивни се Битола и Куманово. Негативни ставови кон собирачите имаат јавните комунални претпријатија во Битола и Прилеп, и од страна на единиците на локална власт во Тетово. За разлика од нив, неформалните собирачи се во главно позитивни за нивните искуства за соработка со локалните власти и јавните комунални претпријатија. Само 20 проценти од нив имаат лошо искуство во работата со јавните комунални претпријатија, од кои најмногу во Битола, Велес, Скопје, Струмица и Куманово.

Овие наоди може да имаат значајно влијание во идните напори за формализирање на работата на собирачите и тука се наведени некои од можните импликации:

1. Засилување на соработката со јавните комунални претпријатија: Ставовите и односите на јавните комунални претпријатија кон собирачите на отпад се различни. Вработувањето и вклучувањето на собирачите во официјалните системи може да биде успешно во оние градови каде што јавните комунални претпријатија имаат позитивен став и воспоставен систем на консултации со засегнатите страни. Во таквите случаи, може да се зголемат напорите за соработка со овие претпријатија и да се стимулира интеграцијата на собирачите во официјалните системи.
2. Подобрување на односите со единиците на локална власт: Ако има различни ставови и очекувања од страна на единиците на локална власт кон собирачите, треба да се најде начин за реконструкција на односите. Потребни се информативни кампањи, обуки или работни средби за размена на искуства и разбирање на значењето на соработката со собирачите. Откривањето на заеднички интереси и приоритети може да помогне во формализирањето на нивната работа.
3. Поддршка и заштита на собирачите: Откако ќе се откријат негативните ставови кон собирачите од страна на јавните комунални претпријатија или единиците на локална власт, потребно е да се преземат мерки за заштита и поддршка на собирачите. Ова може да вклучува усогласување на законската рамка и политиките за заштита на правата на собирачите, вклучување на нивниот глас во процесот на одлучување и промоција на нивните интереси. Организирање на обуки и програми за поддршка, како што се финансиска помош, здравствено осигурување и социјални придобивки, може да биде од корист за собирачите и да ги мотивира да продолжат со формализираната работа.
4. Едукација и освестување на јавноста: Информирањето на јавноста за значењето и придонесот на собирачите во управувањето со отпадот може да помогне во создавањето на позитивна перцепција и поддршка кон нивната работа. Образовни кампањи и активности можат да ги промовираат зелените агенти и да ги прикажат како важни структури за одржливо управување со отпадот.
5. Координација и соработка меѓу различните актери: За успешно формализирање на работата на собирачите, потребна е координација и соработка меѓу различните актери, вклучувајќи ги јавните комунални претпријатија, единиците на локална власт, невладините организации и самите собирачи. Креирање на мрежи и платформи за дијалог и соработка може да помогне во размената на искуства, решавањето на проблеми и преземањето на заеднички активности.
6. Поврзување на неформалните собирачи со програми за вработување и обука: Одговарањето на потребите и очекувањата на собирачите може да се оствари преку програми за вработување и обука. Локалните власти и организациите можат да развијат програми за обука на собирачите, како што се обука за управување со отпадот, преработка и рециклирање. Исто така, може да се креираат програми за вработување и поддршка, кои ќе им овозможат на собирачите пристојна работа и приход.
7. Промоција на примери за успешни модели и практики: Идните напори треба да се фокусираат на промовирање на успешни модели и практики во формализирањето на работата на собирачите. Ова може да вклучува идентификување и промоција на примери на добра практика од други локални заедници или држави, кои се успешно справуваат со проблемот на неформалното собирање на отпад и имаат инклузивни модели на вработување и соработка со собирачите.
8. Разработка на стратегии и акциони планови: На основа на резултатите од истражувањето, треба да се разработат конкретни стратегии и акциони планови за вклучување на собирачите во формалниот деловен сектор. Овие планови треба да ги определат мерките, интервенциите и временските рамки за постигнување на целите на формализацијата.
9. Едукација и обука на собирачите: Образовните кампањи и обуки треба да бидат организирани за да се образложат предностите и предизвиците на формализирањето на нивната работа. Тие треба да бидат информирани за законската рамка, правата и перспективите кои им се достапни со влегување во формалниот деловен сектор.
10. Соработка меѓу јавните комунални претпријатија, локалната власт и собирачите: За успешна формализација, потребна е активна соработка и комуникација меѓу јавните комунални претпријатија, единиците на локална власт и самите собирачи. Формалните институции треба да ја препознаат важноста на работата на собирачите и да создадат механизми за соработка и вклучување на собирачите во своите активности и програми.
11. Креирање на стимулативни мерки: За да се мотивираат собирачите да се формализираат, може да се воведат стимулативни мерки, како што се финансиска поддршка, даночни олеснувања или афирмативен пристап до финансиски услуги. Овие мерки

можат да им дадат поттик за надминување на препреките и ризиците поврзани со преодниот период од неформално во формално вработување.

12. Мониторинг и евалуација: За да се осигура успешно формализирање на работата на собирачите, потребно е систематско следење и оценување на имплементираните активности. Ова ќе овозможи мерење на напредокот, идентификација на проблемите и корективните мерки за подобрување. Редовното известување и споделување на резултатите со сите заинтересирани страни ќе ги олесни и овозможи континуираното усовршување на работата.
13. Поддршка на мали и средни претпријатија: Собирачите можат да се поддржат преку создавање на мали и средни претпријатија кои ќе бидат во врска со управувањето на отпадот. Ова може да им овозможи на собирачите да го прошират својот бизнис и да развијат одржливи модели за преработка и рециклирање на отпадот. Од страна на владата и организациите, треба да се создадат програми и финансиски механизми за поддршка и финансирање на овие претпријатија.
14. Размена на искуства и добри практики: Формалниот сектор, невладините организации, академската заедница и собирачите треба да учествуваат во размената на искуства и добри практики. Организирањето на работилници, конференции и мрежни платформи ќе овозможи пренос на знаење и разбирање на успешните модели од други контексти.

Преземањето на овие чекори ќе овозможи подобрување на условите на работа на собирачите, намалување на негативните ставови кон нив и креирање на инклузивен систем за управување со отпадот. Важно е сите заинтересирани страни да соработуваат и да имаат целосно разбирање за значењето и придонесот на работата на собирачите.

4.3. Ограничувања на студијата

Секое теренско истражување, вклучително и оваа студија, носи свои ограничувања кои е важно да се разберат за да се направи точна интерпретација на резултатите и за да се примени соодветно заклучоците. Еве некои од основните ограничувања кои треба да се имаат на ум:

Ограничувања на истражувањето:

- Ограничен репрезентативен примерок:

Истражувањето е спроведено врз основа на случаен избор на собирачи, претставници на јавни комунални претпријатија и единици на локална самоуправа. Ова може да резултира во ограничена општата применливост на резултатите. Поради тоа, резултатите не мора да ги отсликуваат ставовите и потребите на сите заинтересирани страни во различни заедници или региони.

- Потенцијална пристрасност и субјективност:

Се постигнуваат различни интереси и мотивации на испитаниците, што може да доведе до пристрасност во собирањето на податоците и интерпретацијата на резултатите. Ова може да влијае на веродостојноста на податоците и нивната објективност.

- Зависност од самоволни податоци:

Некои податоци можат да бидат базирани на самоволни информации, што може да предизвика пристрасност или непрецизност. Овие информации се базираат на лични искуства и интерпретации на собирачите и другите актери.

- Временско ограничување:

Истражувањето може да биде ограничено во времето, што значи дека не ги опфаќа сите актуелни промени или тенденции во формализацијата на работата на собирачите. Ова може да влијае на резултатите и заклучоците, бидејќи некои аспекти може да се развиваат со текот на времето.

- Јазички и културни ограничувања:

Терминолошкото разбирање и културно-образовната позадина на учесниците може да создаде проблеми во комуникацијата и разбирањето. Ова може да доведе до непрецизности или губење на важни аспекти на ставовите и очекувањата на учесниците.

- Влијание на политичките и економските фактори:

Политичките или економските интереси, кои често остануваат скриени, можат да влијаат на одговорите на учесниците во анкетите. Ова може да доведе до искривување на резултатите или неадекватно претставување на ставовите и очекувањата на испитаниците.

Затоа, при интерпретацијата на резултатите од ова истражување, потребно е да се користи одреден степен на предострожност и да се вклучат дополнителни извори на информации, да се прошири примерокот на испитаници и да се следи развојот на ситуацијата во иднина. Ова ќе овозможи покомплексно разбирање на ставовите и динамиката во областа на управувањето со отпадот и формализацијата на работата на собирачите.

4.4. Предлози за понатамошно истражување

Во контекстот на истражувањето за формализирање на работата на собирачите како зелени агенти и искористување на законската рамка за транзиција кон формалниот деловен сектор, предложените области за натамошно истражување на локално или регионално ниво можат да бидат од големо значење за разбирање на динамиката и предизвиците во овој процес. Еве детална анализа на предложените предлози:

1. Проучување на ефектите од имплементираните мерки:

- Цел: Ова истражување би требало да анализира колку успешно се спроведуваат мерките за формализирање на работата на собирачите и какви резултати произлегуваат од нив.
- Методологија: Може да вклучува квалитативни и квантитативни методи, како што се анкети со собирачи и учесници во процесот, анализа на статистички податоци за условите на работа и значајни промени во перцепцијата на собирачите.
- Очекувани резултати: Идентификување на области за подобрување, како и докази за успешноста или неуспехот на применетите мерки.

2. Истражување на социо-економските и еколошките бенефити:

- Цел: Анализа на влијанието на интегрирањето на неформалните собирачи во формалниот сектор на економијата и животната средина.
- Методологија: Проучување на случаи на успешно интегрирање, анализирање на податоци за економски придонеси и еколошки ефекти, како што се стапките на рециклирање и намалувањето на отпадот.
- Очекувани резултати: Идентификување на конкретни бенефити, што може да послужи како основа за предложување на политичките мерки.

3. Истражување на економски модели за управување со отпадот:

- Цел: Анализа на различни економски модели за управување со отпадот кои можат да ја поддржат интеграцијата на собирачите.
- Методологија: Изучување на примери од други земји и процена на нивната применливост во локалниот контекст. Ова може да вклучува анализа на кооперативни модели, пазарни механизми и јавно-приватни партнерства.
- Очекувани резултати: Развој на модели и стратегии за одржливо управување со отпадот, кои можат да се применат во Македонија.

4. Доследност и спроведливост на законската рамка:

- Цел: Следење на ефектите од законите поврзани со ЕУ интеграцијата и нивната примена во локалниот контекст.
- Методологија: Анализа на тековните закони и нивната практична примена, оценка на конфликтите кои произлегуваат од несоответства помеѓу законите и локалните услови.
- Очекувани резултати: Идентификување на проблемите во имплементацијата и предложување на адаптации на законските рамки.

5. Анализа на економските и еколошките аспекти:

- Цел: Идентификување на придонесите на собирачите во економијата и животната средина.
- Методологија: Проучување на податоци за рециклирање, анализа на ресурсната ефикасност и економски придонеси на формализираните собирачи.
- Очекувани резултати: Препораки за политики кои би ги поддржале собирачите и подобриле условите за работа, како и придонеселе кон заштита на животната средина.

Секое од овие предлози нуди значајни области за истражување кои можат да допринесат за подобрување на условите за работа на собирачите и интегрирањето на неформалниот сектор во формалниот. Ова истражување може да понуди основа за донесување на подобри политики и практики, што ќе има позитивен ефект на заштитата на животната средина и социо-економскиот развој.

V. ЗАКЛУЧОК

5.1. Резиме на клучните наоди

Истражувањето ги идентификува причините и последиците од неформалното собирање на отпад од пакување во Македонија. Причините се поврзани со социо-економската ситуација и дискриминацијата на собирачите, додека последиците се однесуваат на побарувачката на работна сила и стандардите за работа во регулираниот сектор.

1. Прекну анализа на анкетираниот примерок и вкрстувањето на податоците според плански региони и бројот на членови на семејствата се проценува дека во Македонија оперираат 2709 лица како неформални собирачи на отпад од пакување. Ако ја поделима оваа бројка со бројот на население во Македонија, испаѓа дека еден неформален собирач на отпад опслужува, односно собира отпад од пакување генериран од 678 лица.
2. Мажите и жените се подеднакво ангажирани како собирачи, од кои мнозинството - 84% се припадници на ромската заедница. Според наодите и ставовите на анкетираниите испитаници, оваа работа нема бариери врз основ на родова, старосна или образовна припадност, односно е нужен избор за работа и носење приходи на сиромашните граѓани.
3. Главни причини за неформалното собирање на отпад од пакување се сиромаштијата, социо-економската исклученост, дискриминацијата и немањето на формално образование и квалификации за пазарот на труд. Од друга страна неформалниот начин на работење им дава флексибилност при планирањето на своето работно време, бидат самостојни при работата и изнаоѓање на алтернативни начини за приходи. Имајќи ги во предвид етничката, социо-економска припадност и повеќе-децениското работење со отпад, државните актери во оваа област се согласни дека овие причини се најприсатни кај ромската заедница.

Важно е да се напомене дека ова не се единствените можни објаснувања и не се општоприфатени правила за сите собирачи или за секој индивидуален случај. Постојат големи варијации и различни ситуации во кои се наоѓаат неформалните собирачи на отпад од пакување.

Исто така, треба да се има во предвид дека неформалното собирање на отпад не е идеална опција ниту решение за проблемите и потребите на собирачите. Мнозинството собирачи на почетокот ја сметаат оваа работа за привремена која со текот на годините станува секојдневна работа и опција за генерирање приходи во семејството. Ова е често поврзано и зависи од обемот на ризиците и неповолните услови за работа, вклучувајќи го односот на здравствени ризици и финансиските проблеми.

За решавање на овој проблем, потребни се широк спектар на мерки и интегриран пристап. Ова може да вклучува подобрување на образованието и обука на собирачите, создавање на пристојни работни места и економски можности, подобрување на пристапот до услуги и инфраструктура, како и борба против дискриминацијата и социјалната исклученост.

4. Истражувањето покажува дека една третина од анкетираниите испитаници се спремни и сакаат да работат во регулираниот сектор на пазарот на труд. Од перспектива на законски одредените цели за собирање и управување на отпад до 2035 година, се очекува поголема побарувачка за работна и квалификувана работна сила во следниот период. Ваквиот однос на понуда и побарувачка имплицира тестирање на мерките за мотивација на собирачите, токму поради фактот што во следните години можно е да се соочиме со поголема побарувачка за работна сила во однос на сегашната понуда и капацитети на собирачи.

Анализата на податоците покажува неколку заеднички пречки во работата на неформалните собирачи на отпад:

- Недостаток на формално-правно признавање: Неформалните собирачи на отпад често немаат законско признавање и работат надвор од формалниот систем за управување со отпадот, што им го отежнува пристапот до ресурсите и пазарите за нивните отпадни материјали.
- Ограничен пристап до ресурси: Неформалните собирачи на отпад имаат ограничен пристап до ресурси, како што се финансирање, обука и опрема, што може да ги отежне нивните напори за формализирање на својата работа.
- Ризици по здравјето и безбедноста: Неформалното собирање на отпадот носи значителни ризици за здравјето и безбедноста, бидејќи собирачите на отпад често се изложени на опасни материјали и немаат (не користат) заштитна опрема.
- Конкуренција од неформалните компании за управување со отпад: Неформалните собирачи на отпад се соочуваат со конкуренција од нерегистрираните претпријатија за управување со отпад, што им го отежнува пристапот до отпадните материјали и генерираат сива економија.

Ова се само неколку примери за пречките со кои неформалните собирачи на отпад се соочуваат во Македонија, а вистинските пречки се разликуваат во зависност од специфичниот контекст на локално ниво во земјата.

5.2. Предлог мерки и активности за олеснување на транзицијата на неформалните собирачи во формалниот бизнис сектор

Процесот на планирање на предлог мерките за ефикасна транзиција на неформалните собирачи кон формалниот деловен сектор е комплексен и бара детално разгледување на различни аспекти. Овде е даден систематски преглед на предложените концепти, фокусирајќи се на клучните фактори за успешна формализација.

Основни аспекти на планирањето

Цели на нормативната рамка

- Согласно со правните прописи: Идентификација на постојните законски прописи и нивна анализа за потребните промени.
- Поддршка за интеграција: Применување на постојната законска рамка за формализирање на работата на неформалните собирачи, со фокус на механизми за поддршка.

Меѓучовечки односи и култура на дијалог

- Вклучување на заинтересираните страни: Активно вклучување на неформалните собирачи, локалните власти и комуналните претпријатија во процесот на планирање.

- Развој на култура на дијалог: Поддршка на отворен и конструктивен дијалог помеѓу сите актери, со цел изградба на доверба и соработка.

Спроведливост на оперативните мерки

- Анализа на имплементацијата: Следење на спроведливоста на предложените мерки на локално ниво и постојана адаптација во однос на локалните потреби и контекст.

Клучни фактори за транзиција

а) Динамика на локалната моќ

Моќни актери во секторот: Влијанието на големите претпријатија за управување со отпадот е клучно за успешна легализација. Поддршката од овие актери може да создаде поволни услови за интеграција на неформалните собирачи.

б) Култура на извршување на политиката -Квалитет на спроведување на регулативите: Важно е да се оценат механизмите за спроведување и достапноста на ресурси. Слабо спроведување може да создаде отпор кон легализацијата.

в) Афирмативни политики

- Финансиски поттикнувања: Создавање на мерки како што се субвенции и даночни олакшки за неформалните собирачи, со цел да се поттикне формализирањето на нивната работа. Овие мерки треба да бидат транспарентни и фер.

д) Потребно време за формализација

- Сложеност на процесот: Процесот на формализација може да биде временски и финансиски интензивен, вклучувајќи добивање лиценци и дозволи, обука и купување опрема. Затоа, важно е да се обезбедат поддршка и ресурси.

е) Предлог плански региони за пилотирање

- Идентификација на пилот региони: Струмица, Велес, Охрид и Кавадарци се предложени како пилот региони за тестирање на мерките. Во текот на тригодишниот период, искуствата од овие региони можат да се применат во други градови.

Мерки за мотивација на неформалните собирачи

1. Обука и преквалификација: Развој на специјализирани програми за обука за вештини во управување со отпадот.
2. Финансиска поддршка: Обезбедување на субвенции за периодот на преквалификација.
3. Транспарентен систем за вреднување на отпадот: Создавање на систем за точно оценување на вредноста на отпадот и фер плаќање.
4. Пристап до ресурси и инфраструктура: Обезбедување на простори за работа и опрема за собирачите.
5. Помош при наоѓање на пазари: Формирање на партнерства со компании и рециклажни центри за продажба на рециклирани материјали.
6. Рециклажни програми: Иницирање на локални рециклажни програми во соработка со заедницата.
7. Заштита на правата на работниците: Обезбедување правна заштита и услови за безбедна работа.
8. Интеграција со програми за социјална вклученост: Поврзување со програми за социјално вклучување и борба против сиромаштијата.

Спроведувањето на предложените мерки за формализација на работата на неформалните собирачи ќе создаде одржлив систем за управување со отпадот и ќе овозможи интеграција на овие актери во формалната економија. Значајно е да се развијат стратегии кои ќе ги охрабрат неформалните собирачи, да се усогласат интересите на сите засегнати страни и да се воспостави континуирана поддршка во процесот на трансформација.

Општина	ЕЛС +	ЈКП +	ЕЛС -	ЈКП -	Вкупно +	Вкупно -	Разлика	Ранг
Штип	2	6	2	3	8	5	3	5
Велес	3	7	3	1	10	4	6	2
Скопје	0	6	0	2	6	2	4	4
Струмица	4	7	1	3	11	4	7	1
Охрид	4	7	3	3	11	6	5	3
Битола	5	3	2	6	8	8	0	6
Прилеп	2	3	4	6	5	10	-5	8
Тетово	2	0	5	0	2	5	-3	7
Кавадарци	4	7	3	3	11	6	5	3
Куманово	5	5	2	4	10	6	4	4

Табела: Рангирање на градови со најповолно опкружување според ставови на ЕЛС и ЈКП

Според ставовите на собирачите, најповолно опкружување за нивната работа, односно немаат конфликти, се во општините Охрид, Кавадарци, Прилеп, Тетово и Штип. Сепак, имајќи го во предвид малиот број на испитаници во овие градови, при што ставовите на ЕЛС и ЈКП во Прилеп и Тетово се негативни, произлегува дека Охрид, Кавадарци, Струмица и Велес се градовите кои се препорачуваат за пилотирање на мерките од ова истражување.

5.3. Значењето на истражувањето во промовирањето на правата за вработување и социјалната вклученост на неформалните собирачи на отпад во Република Македонија.

Истражувањето за неформалните собирачи на отпад во контекст на Зелената агенда и политиките за почиста животна средина во Македонија е од големо значење за идните иницијативи и стратегии. Оваа студија не само што ги открива социо-економските предизвици со кои се соочуваат собирачите, туку и поддржува промена во политиките за подобрување на нивните работни услови.

5.4. Клучни аспекти на истражувањето

1. Идентификација на проблемите:
 - Студијата документира причините и последиците од неформалното собирање отпад, откривајќи специфични фактори кои предизвикуваат социо-економско исклучување и дискриминација. Овие информации се критични за разбирање на реалноста на неформалните собирачи и за формулирање на ефективни политики.
2. Законски и оперативни промени:
 - Препораките за измена на законодавството и оперативните политики можат да доведат до подобрување на работните услови и правата на неформалните собирачи. Овие промени треба да бидат усогласени со целите на Зелената агенда, што ќе осигури интегриран пристап кон одржливиот развој.
3. Образование и преквалификација:
 - Создавањето програми за образование и обука е клучно за трансформација на неформалните собирачи во формални работници. Овие програми не само што ќе ги зголемат вештините на собирачите, туку и ќе ги подобрат нивните шанси за вработување.
4. Интеграција во формалниот систем за управување со отпад:
 - Интегрирањето на неформалните собирачи во официјалниот систем за управување со отпад може да значи значителен напредок во собирањето и рециклирањето на отпадот. Ова ќе помогне во оптимизацијата на ресурсите и намалување на загадувањето.
5. Подобрување на работните права:
 - Промовирањето на работните права на неформалните собирачи е клучно за нивното социјално вклучување. Ова вклучува правна заштита, услови за работа и пристап до здравствени и социјални услуги.

Истражувањето ја истакнува важноста на вклучувањето на неформалните собирачи во системот за управување со отпад како важен аспект на одржливиот развој. Поддршката на правата за вработување и социјалната инклузија не само што ќе ги подобри условите на работа на овие лица, туку и ќе придонесе за подобрување на квалитетот на животот во заедницата и зачувување на природните ресурси. За да се постигнат овие цели, потребна е целосна соработка помеѓу државата, локалните самоуправи, граѓанското општество и самите собирачи.

АНЕКС

Истражување:		
“Интегриран пристап кон унапредување на условите за неформалните собирачи на отпад од пакување“		
Прашалник со табели на одговори, фреквенции и проценти;		
Општина	Фреквенција	%
Скопје - Гази Баба	25	5%
Скопје - Шуто Оризари	161	32%
Скопје - Карпош	61	12%
Скопје - Визбегово	2	0%
Скопје - Ајродром	1	0%
Скопје - Ѓорче Петров	46	9%
Скопје - Чаир	22	4%
Скопје - Кванташки	2	0%
Скопје - Сарај	1	0%
Скопје - Бутел	1	0%
Скопје - Петровец	1	0%
Велес	6	1%
Штип	24	5%
Струмица	26	5%
Охрид	29	6%
Битола	28	6%
Прилеп	26	5%
Тетово	12	2%
Кавадарци	5	1%
Куманово	21	4%
Вкупно	500	100%
Дали собирате отпад?	Фреквенција	%
Да	500	100.0
1. Пол	Фреквенција	%
Машко	251	50,20%
Женско	249	49,80%
Вкупно	500	100.0
2. Возраст	Фреквенција	%

16	1	0,20%
17	1	0,20%
61	1	0,20%
66	1	0,20%
68	1	0,20%
70	1	0,20%
26	2	0,40%
41	2	0,40%
46	2	0,40%
49	2	0,40%
51	2	0,40%
59	2	0,40%
62	2	0,40%
25	13	2,60%
19	41	8,20%
21	41	8,20%
37	46	9,20%
47	4	0,80%
54	4	0,80%
56	4	0,80%
58	4	0,80%
64	4	0,80%
18	5	1,00%
23	5	1,00%
24	5	1,00%
27	5	1,00%
31	5	1,00%
36	5	1,00%
39	5	1,00%
43	5	1,00%
52	5	1,00%
57	5	1,00%
65	5	1,00%
34	6	1,20%
44	6	1,20%
20	7	1,40%
33	7	1,40%
60	7	1,40%
28	58	11,60%
53	8	1,60%
30	9	1,80%
42	9	1,80%
55	9	1,80%
63	9	1,80%
29	31	6,20%

35	11	2,20%
32	13	2,60%
45	13	2,60%
40	14	2,80%
48	14	2,80%
38	16	3,20%
50	17	3,40%
Вкупно	500	100%
3. Етничка припадност	Фреквенција	%
Македонец-ка	2	0,40%
Турчин-ка	34	6,80%
Ром-ка	452	90,40%
Египјанец-ка	12	2,40%
Вкупно	500	100%
4. Брачен статус	Фреквенција	%
Неженет / немажена	80	16%
Оженет / Живеат заедно	328	66%
Разведен / разведена	60	12%
Вдовец / вдовица	32	6%
Вкупно	500	100%
5. Дали поседувате возачка дозвола	Фреквенција	%
Да	15	3%
Не	485	97%
Вкупно	500	100%
6. Степен на образование	Фреквенција	%
Без образование	248	50%
Недовршено основно образование	98	20%
Основно образование	128	26%
Недовршено средно образование	15	3%
Средно образование	11	2%
Вкупно	500	100%
7. Колку членови брои вашето семејство / домаќинство со кое постојано живеете?	Фреквенција	%

1	26	5,20%
2	45	9,00%
3	48	9,60%
4	152	30,40%
5	151	30,20%
6	29	5,80%
7	25	5,00%
8	8	1,60%
9	10	2,00%
10	3	0,60%
11	2	0,40%
12	1	0,20%
Вкупно	500	100%
8. Дали имате деца кои се школуваат?	Фреквенција	%
Да	196	39,2%
Не	304	60,8%
Вкупно	500	100.0
9. Дали моментално работите како неформален собирач?	Фреквенција	%
Да	461	92%
Не	39	8%
Вкупно	500	100.0
10. Кој е вашиот економски статус?	Фреквенција	%
Невработен/ невработена	404	80,80%
Вработен / Вработена	11	2,20%
Пензионер/пензионерка	10	2,00%
Корисник на (ГМП) гарантиран минимален приход.	75	15,00%
Вкупно	500	100.0
11. Што ве мотивираше да започнете да работите како неформален собирач?	Фреквенција	%
Немање формални можности за вработување	316	63,20%
Потреба од дополнителен приход	106	21,20%
Недостаток на формално образование или вештини	75	15,00%
Друго (наведете)	3	0,60%
Вкупно	500	100.0

12. Дали има фактори кои ве спречуваат да барате формално вработување во друга област?	Фреквенција	%
Немање можности за работа	272	54,40%
Недостаток на образование или вештини	121	24,20%
Дискриминација врз основа на возраст, пол, етничка припадност итн.	81	16,20%
Ниски плати	20	4,00%
Друго (наведете)	6	1,20%
Вкупно	500	100.0
13. Дали има некои фактори кои го прават неформалното собирање поатрактивна опција во споредба со формалното вработување?	Фреквенција	%
Флексибилност на работното време	262	52,40%
Способност за самостојно работење	171	34,20%
Поголема заработка во споредба со формалното вработување	41	8,20%
Друго (наведете)	26	5,20%
Вкупно	500	100.0
14. Доколку добиете понуда да работите како формален собирач, каде би сакале да се вработите?	Фреквенција	%
Јавно комунално претпријатије	250	50%
Приватна фирма која раководи отпад	19	4%
Сопствена фирма	36	7%
Како поединец	195	39%
Вкупно	500	100.0
15. За која сума на приходи би прифатиле да работите како формален собирач?	Фреквенција	%
минимална плата	160	32%
од 20.000 мкд до 25.000 мкд	188	38%
од 25.000 мкд до 35.000 мкд	127	25%
над 35.000	25	5%
Вкупно	500	100.0
16. Дали имате здравствено осигурување?	Фреквенција	%
Да	411	82%
Не	89	18%
Вкупно	500	100.0

17. Која е главната причина што се определите да собирате отпад?	Фреквенција	%
знам да ја работам работата	235	47,00%
сакам да работам со отпад	70	14,00%
можност да заработам доволно за моето семејство	91	18,20%
никој не ме вработува	71	14,20%
немам образование и вештини	19	3,80%
друго	14	2,80%
Вкупно	500	100.0
18. Колку членови од вашето семејство / домаќинство со кое постојано живеете собираат отпад од пакување?	Фреквенција	%
1	179	35,80%
2	194	38,80%
3	71	14,20%
4	41	8,20%
5	3	0,60%
6	6	1,20%
7	4	0,80%
9	2	0,40%
Вкупно	500	100.0
19. Колку членови од вашето семејство / домаќинство со кое постојано живеете се жени што собираат отпад?	Фреквенција	%
0	128	25,60%
1	263	52,60%
2	95	19,00%
3	8	1,60%
4	2	0,40%
5	2	0,40%
8	2	0,40%
Вкупно	500	100.0
20. Колку членови на вашето семејство / домаќинство со кое постојано живеете се под 16 години што собираат отпад?	Фреквенција	%
0	305	61,00%
1	123	24,60%
2	53	10,60%
3	11	2,20%
4	8	1,60%
Вкупно	500	100.0

21. Колку кг отпад собирате дневно?	Фреквенција	%
4	2	0,40%
5	20	4,00%
6	2	0,40%
7	2	0,40%
10	30	6,00%
12	3	0,60%
15	7	1,40%
20	12	2,40%
25	6	1,20%
28	2	0,40%
30	35	7,00%
35	16	3,20%
36	2	0,40%
38	8	1,60%
39	1	0,20%
40	29	5,80%
42	3	0,60%
45	32	6,40%
48	1	0,20%
50	94	18,80%
52	3	0,60%
55	1	0,20%
60	59	11,80%
70	5	1,00%
75	1	0,20%
80	15	3,00%
90	3	0,60%
100	55	11,00%
120	5	1,00%
150	7	1,40%
200	15	3,00%
250	4	0,80%
275	1	0,20%
300	7	1,40%
350	2	0,40%
370	2	0,40%
400	5	1,00%
500	3	0,60%
Вкупно	500	100.0

22. Која суровина/отпад собираете?	Фреквенција	%
Пластични шишиња	433	86,60%
Железо	56	11,20%
Стари машини	7	1,40%
Картон и хартија	4	0,80%
Вкупно	500	100.0
23. Колку долго се занимавате со собирање на секундарен отпад (години)?	Фреквенција	%
1	24	4,80%
2	40	8,00%
3	55	11,00%
4	57	11,40%
5	95	19,00%
6	42	8,40%
7	36	7,20%
8	14	2,80%
9	1	0,20%
10	87	17,40%
14	2	0,40%
15	30	6,00%
20	13	2,60%
32	2	0,40%
40	2	0,40%
Вкупно	500	100.0
24. Во која област најчесто/најмногу собираете отпад?	Фреквенција	%
Мојата општина	318	63,60%
Во соседни општини	182	36,40%
Вкупно	500	100.0
25. Каде најчесто/најмногу собираете отпад?	Фреквенција	%
Контејнери	217	43,40%
Улица	96	19,20%
Депонии	31	6,20%
Маркети и продавници	42	8,40%
Станбени згради	10	2,00%
Пазари	6	1,20%
Однапред договорени места	12	2,40%
Друго – наведи	86	17,20%
Вкупно	500	100.0

26. Кога собирате отпад?	Фреквенција	%
Секој ден - цела година	415	83,00%
Само работни денови	57	11,40%
Само преку викенд	14	2,80%
Повремено само преку лето	2	0,40%
Повремено само преку зима;	6	1,20%
Повремено, кога не можам да најдам друга работа;	6	1,20%
Вкупно	500	100.0
27. Колку часа дневно собирате отпад?	Фреквенција	%
1-5 часа	263	52,60%
6-10 часа	220	44,00%
11-15 часа	13	2,60%
над 16 часа	4	0,80%
Вкупно	500	100.0
28. Каков вид на средства/алат користите за собирање на отпад?	Фреквенција	%
Рачна количка	291	58,20%
Велосипед со приколка	161	32,20%
Мотоцикл со приколка	22	4,40%
Автомобил (автомобил со приколака)	14	2,80%
Комбе	8	1,60%
Камион	4	0,80%
Вкупно	500	100.0
29. Кому го продавате собраниот отпад?	Фреквенција	%
На лице – Посредник	426	85,20%
Лиценциран отпад / складирање	63	12,60%
Центар за рециклирање	11	2,20%
Вкупно	500	100.0
30. Како го продавате собраниот отпад од пакување?	Фреквенција	%
Го носам кај купувачот	404	80,80%
Купувачот доаѓа кај мене	81	16,20%
На договорено место/време	15	3,00%
Вкупно	500	100.0

31. Како ја оценувате соработката со купувачот?	Фреквенција	%
Лошо	14	2,80%
Задоволително	121	24,20%
Добро	272	54,40%
Многу добро	52	10,40%
Одлично	41	8,20%
Вкупно	500	100.0
32. Дали цената на отпадот што го продавате е однапред одредена?	Фреквенција	%
Да	391	78,20%
Не	38	7,60%
Преговараме	71	14,20%
Вкупно	500	100.0
33. Колку често го продавате собраниот отпад?	Фреквенција	%
Дневно	138	27,60%
Неделно	319	63,80%
Месечно	35	7,00%
На неколку месеци	6	1,20%
Годишно	2	0,40%
Вкупно	500	100.0
34. Како купувачите ви го плаќаат продадениот отпад?	Фреквенција	%
Веднаш – Трансакциска сметка	45	9,00%
Веднаш – во готовина	446	89,20%
Задоцнето плаќање – трансакциска сметка	5	1,00%
Задоцнето плаќање – во готовина	4	0,80%
Вкупно	500	100.0
35. Каква е соработката со јавното комунално претпријатие во општината?	Фреквенција	%
Лошо	18	3,60%
Задоволително	232	46,40%
Добро	184	36,80%
Многу добро	48	9,60%
Одлично	18	3,60%
Вкупно	500	100.0

36. Што повеќе преферирате да бидете?	Фреквенција	%
Формален собирач и постапувач на отпад од пакување.	168	33,60%
Неформален собирач и постапувач со отпад од пакување.	332	66,40%
Вкупно	500	100.0
37. Зошто сакате да бидете формален собирач и постапувач на отпад?	Фреквенција	%
Да имам постојани примања	365	73,00%
Да имам здравствено осигурување?	5	1,00%
Да имам работен стаж и да можам да земам пензија.	68	13,60%
Ќе се чувствувам сигурен за обезбедување на приходи за семејството/домаќинствата.	10	2,00%
Друго – наведи	52	10,40%
Вкупно	500	100.0
38. Зошто сакате да бидете неформален собирач и постапувач на отпад?	Фреквенција	%
Да имам примања според потребите на семејството.	368	73,60%
Не можам да поднесам авторитети.	33	6,60%
Сакам да бидам сам свој газда.	34	6,80%
Се чувствувам сигурен за обезбедување на приходи за семејството/домаќинствата.	43	8,60%
Друго – наведи	22	4,40%
Вкупно	500	100.0
39. Според вас, дали бројот на неформални собирачи во последната година е зголемен или намален?	Фреквенција	%
Зголемен	324	64,80%
Намален	30	6,00%
Непроменет	26	5,20%
Незнам	120	24,00%
Вкупно	500	100.0
40. Ако бројот на собирачи е зголемен, дали имате објаснување на што се должи оваа промена?	Фреквенција	%
Економски причини – сиромаштија/невработеност	457	91,40%
Политички причини – несоодветни закони или пракса, игнорирање на сива економија, институционална негрижа	12	2,40%
Општествени причини – дискриминација, нееднаквост, неправичност	16	3,20%
Друго	15	3,00%
Вкупно	500	100.0

41. Дали вас или на член на вашето домаќинство ви треба:	Фреквенција	%
Едукација, обука, курсеви за собирање, управување и постапување со отпад;	203	40,60%
Преквалификација и доквалификација за стекнување нови вештини за собирање, управување и постапување со отпад.	38	7,60%
Помош при продажба информации за цени и посредување на собраниот отпад од пакување.	97	19,40%
Помош при добивање на возачка дозвола или лиценца;	48	9,60%
Помош за набавка на возила, алати и машини за управување и постапување со отпад;	98	19,60%
Друго - наведи	16	3,20%
Вкупно	500	100.0
42. Кој очекувате да ви помогне за да се подобри вашата ситуација и да можете да собирате повеќе отпад?	Фреквенција	%
АВРМ	3	0,60%
Државата	102	20,40%
ГО преку проекти	20	4,00%
Не одговориле	234	46,80%
Општина	70	14,00%
Разни договори	15	3,00%
Семејството	8	1,60%
Владата и Министерствата	27	5,40%
Закон за формализација	21	4,20%
Вкупно	500	100.0

